

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Ioviani Pontani. De Aspiratione Libri duo. Charon
Dialogus. Antonivs Dialogus. Activs Dialogus. Aegidivs
Dialogus. Asinvs Dialogus. De Sermone Libri Sex. Belli,
Qvod Ferdinandvs Senior ...**

Pontano, Giovanni Giovano

Venetiis, 1519

[Aegidivs Dialogus.]

urn:nbn:de:hbz:466:1-12960

P. Summontius Aegidio Augusti-
niano Eremitæ. S.

Nominis tui claritudo ea est Aegidi pater, ut Pontani famæ non parum
consultum iri uideam, si dialogus, quem ille tibi inscripsit, uenire iam
incipiat in manus hominû. Tantum uero abest, ut ob hanc editionem
mibi fortasse quicquam debeas, ut etiam iure coactus rem tibi tuam
uidear reddidisse. Accipe igitur me ministro, Pontani tui munus, et
te ipsum in illius quasi speculo dicentem intueri. Quodq; facis, propa-
gare me nomen illius conantem adiuua singulari eloquentia tua, qua
Christiane mi Cicero animus hominum dominaris. ut intellegant per-
te omnes, quantus uir fuerit Ionianus Pontanus, si qui sunt, quos præ-
clara ipsius opera, aut non dum uisa, aut forte parum cognita non
moueant. Hoc melius facere quàm tu, nemo potest. Nam cum eloquen-
tium longe sis religiosissimus, id etiã felicitate ingenij consecutus es,
ut et religiosorum omnium, quoscunq; hæc tulit ætas, idem facile sis
eloquentissimus. Vale.

IOANNIS IOVIANI PONTANI
AEGIDIUS DIALOGVS.

COLLOCVTORES SVARDINVS, POE-
TVS, PONTANVS.

S V A R.

T A E D E S *Ipsas agnoscimus, quales urbem intrantibus describere nobis, qui portarum praefecti sunt custodiae, & turrim suspicimus quadrangulam eam quidem, atq; in sublime editam, imminuentemq; quadriuiuo, atq; in loco urbis maxime celebri et nobili, uocanturq; eam Pontanianam. Quid? quod titulus nescio quis (neq; enim oculis satis bene utor) cuius nam aedes haec ipsae sint, uel declarare, uel etiam attestari nobis abunde potest. Lege obsecro ac recita.* **P O E.** *De puluere adhuc, et ipse caligo aliquantum. Suffricabo itaq; oculos, excutiamq; supercilia, Ac per Iulianum hospitalem diuum, cuius ab urbis haud procul portis templum uenerati sumus, eius ipsius Iouiani haec sunt aedes, eius ipsius turris, ac frequentata porticus. Titulum iam ex animo oculis, acie iam per curro, iam recito.*

H A E R E S, S U C C E S S O R, D O M I N U S H A R V N C E A E D I V M, Q V I Q V I F V T V R V S E S, N E T E N E P V D E A T V E T E R I S, N E V P I G E A T D O M I N I, H A S Q V I S I B I P A R A V I T. C O L V I T I S L I T E R A S, C O L V I T A R T I S B O N A S, C O L V I T E T R E G E S. C O L V E R V N T E V M P R O B I I U V E N E S, S E N E S P R O B I, P R O B A V E R V N T E T D O M I N I I N T E G R I T A T E M, F I D E M, M O R E S A N I M I B O N O S. E T E N I M T A L I S F V I T I O V I A N V S P O N T A N V S, P R I S C I R E L I Q V I A E T E M P O R I S. V I X I T I P S E E T S I B I E T M V S I S, S I C V I V A S I P S E E T T I B I E T T V I S, S I C L I B E R I S V P E R E N T. Q V I S I L A P I D I H V I C I N I V R I A M I N I V R I V S F E C E R I S, I R A T I D I I S I N T T I B I. S V. *An fortasse ille ipse Iouianus est, solus pro foribus qui deambulat? Idem habitus, idem incessus, eadem statura & comptus, perinde, ac nobis uerbis exculptus fuit, nisi quod pede altero minime claudicat, quod fortasse sobrietas illi abstulit, sanauitq; diligentia quod casus intulerat uitium, uisq; illata extrinsecus. Quid quod meditatum nescio quid uel ipse secum immurmurat deambulans, uel mihi ut oculi, sic aures quoq; & ipsae*

caligant. Admouebo me propius. auscultabo propinquius. Pro dij im-
mortales dignam grauitate uiri sententiam, dignum & Poeta, co-
demq; Philospho carmen.

» Desine sollicitare Deum, ac uim afferre precando.

» Cui priuata hominum, cui sit quoq; publica cura.

Nec uero sententiae huius uis ea est, ut Deo ipsi supplicandum ne sit,
sed quod permittenda ei libere nostra sint omnia. quippe qui quid
utile quid inutile sit cuiq; & cognitum habeat, & examinatum.
Cum saepenumero & expetantur, & summo etiam cum labore quaerantur a nobis quae paulo post futura sunt minime utilia, ac nonnunquam uel maxime etiam nocitura. Quid quod, ut ipse quidem uides, senilem post deambulationem assedit in hemicyclo? Quo circa per opportunum nobis offertur congreendi eius tempus, ac salutandi. P O E. Peropportunum, ut dicas. Quodq; natu maior ipse quidem es, partibus tuis utere. S V. O' salue multum, ac diutius bonis uiue hominibus bone senex, & quod, ut ex uultu conijcimus, facis, uita tam hilariam duce. P O N. Et uenire sospites, uos ac ualentes, est dijs quod agam gratias, & mihi congressio istec uestra grata est ad modum, ac periuandam. Heus autem pueri, situlam capite, frigidamq; haurite e puteo. Vos boni hospites, & nostrum, ut uideo, per amantes refrigerate manus limpidissima hac, et frigentissima. abluite & ora, & oculos. At uos molliscas illas siue nucis, siue persicae poma, siue tarentina huc afferte. Sumite iucundissimi uiri has nostras de institutionibus fruges, & sitim sedate, atq; aestus nostrarum e liquore uittium, quae nobiscum conseruere, eas enim adolentes pene, seruimus, nec semel etiam iterauimus, effecimusq; nouellas, ac nihilominus aetate nunc queruntur de senectate. Agite igitur haustillate penulli nostri non Rhetica illa Virgilij, aut Horatij Cecuba pocula, sed nostratia haec, tum Sorbinia, tum Montonica. Mihi credite, refrigeratione ex ipsa laudabitur iuueniles nostros excolendis ijs labores, operasq; pro rusticae rei institutione, colendiq; arbusculi praecipis impensas. Agite optimi uiri iterate sorbilationes, & conquiescite post desudatos labores apud hospitem beneuolentem, & peregrinari consuetum. S V. Mihi quidem ex ablutione refrigerati sunt oculi. P O E. Et mihi totum quidem e sorbilatione subsultat corpusculum. P O N. Bene habet. conseruatis ambo uestrisq; uterq; sic existimet, senis huius exiguas esse pro laboribus, proq; eius in reges meritis opes, resq; ipsas domesticas, amicis tamen communis, ac si non lautissimas, profluentes tamen, atq; amicorum usibus expositas. utimini ijs & hospitij iure, & lite-

rarum. Musarum enim hæc, idest Christi Optimi Maximi sunt munera. Nec uero hilaritadinem hanc in sene tam fortasse mirabimini (quanquam & senectus ipsa per se tristior est, & ego meopte ingenio minus sum iocis deditus, ac festiuitati) quam, ut arbitror, comendabitis, quod mortuo nuper Petro Compatre, quicum annos circiter sexaginta amantissime uixi, coniunctissimis uitæ studijs, ac laboribus, & lætor illum humanis his miserijs potius, quam molestijs liberatum iam esse, & me propediem iter idem ingressurum, frui-
 turumq; eadem libertate, & otio cœlesti illo quidem, ac sempiterno. Sed uos cuiates nam estis, & huc ad nos unde? S V. Mihi patria est Bergomum, nomen Suardino. huic uero Poeto, quo quidem aue merito gloriantur frequentissimum oppidum quondam Fundi, quos, ni displiceat, appellare ausim Varronianos, quorum in agris hodie quoq; extant hortorū eius uestigia, fama; sic teneat, testenturq; ædificia. Iter uero e Roma susceptum est nobis, quo teram hanc uisceremus Sirenium prius altricem, posterius uero Musarum. P O N.
 Amabo hospites per amœni, lenocinari ubi nam tam urbane didicistis, qui me & Sirenium commemoratione, & Musarum, ad uos amados etiam non ante uisos nec cognitos, tam blande alliatis? Et Sirenes illæ quidem loca hæc tenere, quæ, ut Cicero noster ex Homeri dictis tradit,

- » Tum graue certamen belli, clademq; tenebant,
- » Græcia, quam Troiæ diuino numine uexit,
- » Omnia tum e' latis rerum uestigia terris.

Vel, ut Homeri uerba Poeticis sine numeris propria reddā, sciebāt, quæcunq; in tera gererentur rerum plurimarum parente, atq; altricæ. Et Homerus ipse declarat eadem quoq; loca Musas incoluisse, cum illa ipsa Sirenibus tribuit, quæ sunt Musarum. Quorum enim numinum, nisi harum ipsarum est scire, quæ sit rerū, quæ in tera fiunt, geruntur, gignunturq; natura? Id quod apertius multo, ac luculentius Virgilius expressit, cum dixit.

- » Me uero primum dulces ante omnia Musæ,
- » Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
- » Accipiant, cœliq; uias, & sydera monstrent,
- » Defectus solis uarios, lunæq; labores,
- » Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumescant
- » Objabus ruptis, rursumq; in se ipsa residant.
- » Quid tantum oceano properent se tingere soles
- » Hyberni, uel quæ tardis mora noctibus obstet.

Quæq; alia maximo à Poeta, tanta cum grauitate & uerborum,
 & sententiarum referuntur. Sed me fortasse ad hos ipsos congres-
 sus prædia inuitant mea Virgilianis finitima. Cum etiam illorum
 cultrix Patulcis fuerit nympharum hortensium peritissima, cuius ui-
 culus ipse hodie quoq; nomen retineat, meorum uero Antiniana,
 non tam hortensium deliciarum perita, quàm siue admiratrix, siue
 studiosa. Sed quid quod in hac ipsa Musarum commemoratione,
 uestrum utrunq; lacrimas uix tenere iam uideo? S V. Equidem
 ego, pro Poeta quoq; ut respondeam, ipso musarum nomine exci-
 tus sum ad lacrimas, Mariani heremitæ memor factus, qui nuper
 maximo cum desiderio Christianorum omnium, Italiaeq; præser-
 tim totius, his in locis diem obiens, naturæ concessit. Dum Musas in
 ijs Christianas & colit uenerabiliter, & illarum secreta per diuo-
 rum templa, perq; ædium sacrarum pulpita mortalibus & enu-
 cleatissime aperit, & suauissime etiam decantat. P O N. Siste
 amabo lacrimas, ac uiri potius manibus gratulamini, qui nunc
 coelestibus cum Musis arcana dei introspectit, uel fruitur illis potius,
 eaq; Aegidio coniunctissimo sibi homini Musas per ipsas inspirat,
 quarum hic sacra Christiano etiam ritu, & pientissime colit, & de-
 creta etiam elquentissime interpretatur, diuulgatq; inter populos, ut
 ea quæ nuper Lustricis diebus in conuentu innumerabili etiam
 cuiusquemodi generis mortaliū edisserauit, quæ nunc si retulerim
 (sat scio) nom me exiguum uobis Mariani obitus solamen allaturum.
 nequaquam tamen ut quum assequi ac copiâ dicentis eius ualeam,
 Siquidem sermo hic noster porticibus tantum assuetus est, paucorūq;
 confessionibus. Cum illius ex ore uideri possit scaterere fontis, flumi-
 naq; ingentia demanare. Verum degustatione ut ex ipsa intellegetis,
 quem Marianus successorem reliquerit, quenq; sibi post illius obi-
 tum Christianæ Musæ antistitem cooptauerint. Dicam igitur, hunc
 quoq; fructum referendis ijs uobiscum et ipse collecturus, quod con-
 ceptum interim ex itinere, æstuiisq; pulueribus laborem ac mole-
 stiam sedendo, atq; audiendo lenabitis.

Sermo Aegidij ad populum.

N equiit o' uiri Christiani uetus illa philosophia, boni ipsius speciem
 intueri, uel bonum ipsum potius et summum, et consummatum. Qui p-
 pe cum Christus esset neq; ab antiquis philosophis uisus, neq; ab illis
 aut auditus, aut cognitus. Ille nanq; ipse, ex illoq; perq; illum, bonū

existit ipsum, de quo illius fonte bonitas omnis manat, defluuntque bonorum omnium riuus. multo autem minus potuit ueritatem agnoscere, quando idem ipse Christus ueritas est, nec bonum aut uideri, aut intellegi nisi per ueritatem potest. Idem ipse igitur Christus & ueritas est, & bonum, in eoque utriusque & ueri, & boni collocata est species, ex eoque et uerum demanat & bonum, ac per eum & ueritas ipsa agnoscitur, & boni ipsius natura qualis sit, quæque etiã siue species eius, siue idea. Minime uero omnium, uentustas illa in tenebris constituta cum esset, uersari in luce potuit. ueritas autem ipsa luculentissima cum sit, neque quicquam aut sciri, aut intellegi nisi per ueritatem queat, sitque ueritas ipsa Christus, nimirum & lux ipsa Christus est. Idem igitur Christus & bonum & ueritas & lux est, idem quoque & uita. Viuere enim uere dicendus is est, qui & solus quidem, & semper est, qui autem est eiusmodi, semper uiuit, quoniam semper est. Cum cæteris quidem omnibus uita ueniat, aut esse quandoque coepisse, aut aliquando contingat fore. Quin et quæ fuere, et quæ futura sunt, quæque aliquando coeperunt, ab eo necesse est esse, utique & fuerint & futura etiam sint ab illo, qui semper ipse quidem est, de quo eo tantum dici & recte, et uere quod est, potest. Ille igitur ipse uiuere solus dicendus est, illi etiam soli uitæ nomen ascribendum. Quis hic autem nisi Christus est? qui cum patre quidem suo semper est, ad eum ipsum si respicias, sin ad homines, & fuit cum patre ipso semper, & cum eodem ubique futurus est. At mortuus est Christus. nobis quidem, ac corpori mortuus, sibi uero nunquam. Quia enim uia moriatur qui ipse quidem uita est? quo etiam pacto extinguatur qui lux est? quo uero modo esse destinat, quæ & solum & semper est? At pependit in cruce. pependit autem quia uoluit, uoluit uero quia bonus est. Quid hoc igitur mirum? quando ipse etiam bonum est, cum boni ipsius proprium sit benefacere. Quod nam autem beneficii genus conferri maius potest ab urbium rectoribus, ac populorum, quam ut pro eorum salute, uitam ipsi suam obiectent periculis? Atque maius fortasse beneficium illud fuit uoluisse nasci, subireque hominis manus, quam mori, nam ex quo subire hominis conditionem uoluit, ut mortem quoque adiret, par quidem fuit. quando hac ratione succurrere hominum generi maxime uoluit, neque maius homo homini conferre beneficium potest, quam ut uitam pro illo obiectet. Deus igitur cum sit ipse beneficentissimus, quo nullum profecto beneficentius sit, conferre in hominẽ manus decreuit. An fortasse ut parum pius, ut generis hominum neglector, quorum quidẽ

esset amantissimus, quos ipse in lucem genuisset, quo vitæ fruerentur muneribus, eosdem pateretur à tenebris submergi, et sub morte perpetua laborare caligantes? Inter tyrannum quidem, bonumq; rectore, ac Regem hoc interest, quod ille asper, acerbus, insolens i subiectos est. incedit sùpatus satellitibus. nõ patitur se ab illis adiri. insectatur illorum flagitia, non ut corrigat, uerum ut rapiat, torqueat, enecet. At hic & commonefacit errantes, & clementia in illos utitur, ac non solú in conspectum admittit, aditum ad se petentes, uerú a grotanters illos uisitat, dolenters præsens solatur, aduersis in rebus corâ et adhortatur, & illis adest, participemq; sese mæroris exhibet, ac molestiarum. At Deus optimus & principibus, & regibus omni genere humanitatis, beneuolentiæ, caritatisq; maior, ac potior est. Voluit igitur quo parte ex omni munus suum implet, subire hominis officium, & ut homo quoq; inter homines uersari, caritatemq; suam, quo maiorem ostenderet, pati etiam illa quæ essent hominum. Quid tu hic oblatrabis o' in gratissime homuntio? An quod necesse esset Deum illa pati? In Deo tu ne mihi, eiusq; in uoluntate necessitatem præendis, qui nullis indigeat, nullâ aut parem timeat, aut maiorem potestatem? Quam tu necessitatem deblateras? beneuolentia illa quidem fuit, pietas, amor, caritas. An Deos, patrem, filium, nepotem necessitas traxit pro Romano se ut populo deuouerent? An alios etiam cures, popularesq; inclytarum & urbium & populorum? amor mihi credite amor, & boni publica studium traxit illos ad mortem uoluntariam. Incurrit sponte in uenatoris spiculum lea, pro tutandis catulis, incurrunt sues, neq; omnes tamen aut sues aut lea, sicuti inter cures nec omnes quidem pro patria ruunt in ferrum, aut, ut Virgilius ait, pro libertate, sed optimus, ac generosissimus quisq;. Videlicet Deus Optimus Maximus pientissimus beneficentissimus uinci se ab optimo cure patietur, cum ipse non cuium aut contribulis sit, aut æqualis, aut ut e' multitudine unus, uerum pater, educator, rector. Quid igitur de necessitate oblatras? quæ caritas quidem est, ac paterna etiam caritas, ac tanto etiam paterna affectione maior, quanto Deus ipse rebus omnibus præstat, nulliq; aut indiget, aut subiectus est, minimeq; aut præcaria eius potestas est, aut uicaria, sed omnium ut maxima, sic etiam arbitraria. At quis cogat deum humanas subire sollicitudines atq; affectus? nulla profecto uis, eadem quasi tamẽ Deû inducit caritas, quæ & hominem patrem familias inducat, tranato mari, periculossissimis ex anclatis procellis, ac laboribus alijs, in Libyam enauigare ad gentes nationesq; prorsus ignotas atq; inhumana-

nas, quo liberos tueatur, locupletetq; rem familiarem. Paulinus Nolanus Episcopus muliercula commotus precibus, filium eius quo redimeret a praedonibus, in Africam profectus est. Videlicet ab hominatione in hoc ipso officij genere, alijsq; pietatis, ac beneficentiae Deus vincatur muneribus? An quem Deus ipse, effinxit hominem, quem imaginem ac similitudinem referre sui ipsius in teris uoluit, quem animalibus praefecit cunctis, aspernabitur, eiusq; res negliget, contemnet, desituet? nec periclitanti ei succurreret, affretq; suppetias? Succurrit autem ei, & in Christo, ac per Christum. Credidit antiquitas omnis Palladem Iouis e capite genitam, quo numerum auget deorum, perq; eam hominibus sapientiam ostenderet. non credes Deum ipsum, ac uerum Deum rerum, rerumq; creatorem omnium p Christum filium succurrisse mortalibus, in ruinam prolabantibus? p illius sapientiam liberasse ab erroribus, in quibus immerfi erant, restituisseq; in antiquam gratiam, per poenam ac supplicia? quae ille uolens sciens, libensq; perpassus est. Credidit gens omnis, credidere feræ etiam nationes, atq; ex leges, e Deo genitos, qui insigni aliqua uirtute praediti essent. Potuit igitur uirtus aliqua rara quidem illa, atq; excellens id efficere, ut dii a caeteris illi esse crederentur. Tu uero in hoc haesitabis, dubitabis, nullo modo credes, ut pro humani generis salute, Christus sit e Deo Deus, e luce lux, e salute ipsa salus facta mortalium. Credidit praecipue Aegyptus, Diuino ex afflatu puellas concipere, atq; hac ratione a Dijs & posse, & solere homines gigni, magni alicuius negotij ac boni gratia. Tu autem in tanta perditione mortalitatis uniuersae hominum, non credes Deum eorum creatorem uoluisse illis prospicere? Hoc igitur inhaesitanter credamus. hunc Deum fateamur, ueneremur, colamus. huic consilia nostra omnia, actionesq; permittamus, Et quae fides necesse est cunctis ut praesit disciplinis, eam religioni quoq; adhibeamus. sine qua nec ueritas nota esse nobis potest, nec boni ad nos pars ulla ptingere, nec tantis in tenebris lux certa splendere, deniq; nec uitalis uita duci, cum alia ratione uita ipsa mors sit, mors uero omni e parte miserabilis, ac perpetua.

P O N.

Hæc igitur per Christianas Musas Aegidio Marianus cum diuis agens inspirat. Quo circa eius commemoratione desinite obsecro lacrimari, quin illi ipsi potius gratulandum ducite, quando consecutus est per mortem, quod uiuus per sudores maximos, plurimasq; uigilias assequi laborabat, Ac teræ quoq; huic gratias

agite, e qua mortalibus exuperatis laboribus in caelum euolauit. ubi sanctissimus cum uiris agens luce fruitur non solis quidē eius, mundum qui illustrat uniuersum, sed luce ea, quae e Dei mente profundens sese, & fouet eos, quos ad se euocauit, et inuitat ceteros, qui Dei ipsius memores, lucem eius intueri uolunt, ac per eam tenebras mortalitatis effugere. Mihi quidem (nesciam fortasse an parum Christiano e ritu, forsā & supra quam Christianum decet hominem) uenit in mentem, in Mariani memoriam hymnum ludere, inq; eius honorem decantare cum familiaribus, quem quia non displiciturum uobis intellego, referam in hoc praesertim otio. Is autem talis est.

- » Qualis Alpei liquidos ad amnis,
- » Siue Meandri uiridante ripa
- » Concanit serum moriens, in ipso
Funere cygnus,
- » Talis ad plectrum, ad thyasos deorum
- » Ludit in caelo Marianus, ipsa
- » Morte uicturus Marianus, ipso
Funere felix.
- » Ipse sis felix, faueasq; nobis,
- » Ipse ades fessis Mariane rebus.
- » Tu preces audi miserorum, & iras
Siste Tonantis.

Ego uero ornatissimū uiri, ita quidem mihi semper persuasi, & pene exploratum duxi, opinionē eā, quae a leuissimis quibusdā hominibus probata & culta inoleuit, de animorum deliquatione, nuperrime a minutissimis quibusdam Graecae philosophis, ac Cyrenaicae renouata. quae esset ab ignorantissimis Persidis, ac Iudaeae physiologis tum ob ignorantiam, tum ob uitae morumq; lasciuiam multo ante excitata, cum sanctissima illa, uetustissimaq; immortalitatis opinio cum hominibus simul ipsis ab initio increuisset, quemadmodum & religio, quae nobis ipsis a natura est insita. Quae nam enimita feragens est, tamq; moribus et cultu barbara? quae non in Dei cultum aut admittat tradita ab alijs, aut non & ipsa quoq; excogitet, quae ad deorum maiestatem colendam magnificandamq; conferre intellegat, et illorum cultu digna esse, sibi habeat persuasum. Memni Lucium filium uix quadriennem, in sinu nutriculae quiescentem animaduertisse per fenestram in clarissimo sole repente e caelo defluxisse
pluuiam

plurimam grandioribus guttis, quæ a sole illustratæ mirifice splendescerant, miratumque rem tantam aliquantum fuisse, moxque ad me conuersum dixisse, An o' tata Deus illic est? A deo itaque a natura inest homini religio, ut quadrimus puer de cognoscenda Dei natura esset sollicitus, a splendore illo luculentissimo adductus, sibi ut persuaderet, Deum illic inesse. Ab initio igitur homines, post obitum optimorum siue Regum, siue ciuium, siue institutorum, siue etiam doctorum hominum, manes eorum uenerati sunt, eosque inter diuos retulerunt, posueruntque aras illis ac tēpla, nec Græci id modo seruauere, ac Latini, sed nationes (ut dixi) omnes, etiam feræ, atque immanes. At qui hoc nequaquam fecissent, nisi apud eas immortalitatis animorum uigisset opinio, quæ quibus si defuisset, an sollicitari eos tantopere paruisset in illis præsertim, quæ nihil ad ipsos attinerent? Nam cur obsecro introductum esset in funeribus, orare Deos pro mortuorum manibus, illorumque pacatione, atque accessu ad pios, ac felices locos, simul sic cum corporibus et animi interissent? Ut igitur sanctissima, sic antiquissima etiam, ac naturalis est de animi immortalitate opinio, contra ut uiciosissima, maximeque profana, sic est nuperrima mortalitatis, habuitque ortum non a populo, rudioribusque hominibus, quod minus fortasse mirum haberi posset, uerum a perditissimis quibusdam literatis, qui et ingenio abusi sunt, et literis, non aliter quam qui gladium inuentum ad usum uiuendi, ac securim, et cultrum conuerterunt post ad rixas atque homicidia. Itaque et ingenio, et natura abutitur, ac dei immortalis dono, qui aliter de animorum natura sentit, quam illi ipsi sensere qui rerum origini propiores fuere, ab initioque et urbes constituere, et conuentus hominum, honoremque habendum decreuere sepulcris, prosequendosque funeribus mortuos. Equidem ego maximum semper impietatis esse genus duxi, inhonoratos præterire eos sinere, diem qui obissent. Cum uideam infestissimos exercitus post conflictus, cædesque teterrimas ac truculentissimas, sepeliendis mortuis indutiæ dies decernere. adeo quem in acie occidit uictor hostis, honorem post illi sepulture, atque inferiarum non denegat. Quocirca in bene constitutis et urbibus, et familiis, annua sacra statis etiam diebus, soluendis inferijs decreta sunt. quod quid est aliud, quam manifestissimus gentium quidem omnium consensus in declarandam animorum perpetuitatem. Nec uero commendandum, siquid pietas ipsa suasit superstitiosius, quod tamen ratione corrigendum est, tamen cum rusticanis, minusque ex cultis gentibus, ac populis agendum est fortasse minus ex culte, in sacrificijs ac solennibus pompis. quemadmodum

ACTIVS

Et in cultu corporis rei; familiaris a greffore illo quidem, nec tam polito. Scripsit Augustinus libellum de cura erga mortuos adhibenda. quid ni uir ad hoc piissimum opus adhortaretur homines, et sanctus, et Christianus? qui sciret antiquissimum hoc esse, maximeq; secundum naturam. At cum Anchise dixerit aliquis,

Facilis iactura sepulchri.

Nec uero nos accusamus, si quis honorem sepulturae neglexerit, quod fortasse ad modestam referri debeat, sed et improbum et nefarium ducimus, qui quem debet, et prestare potest parentibus, cognatis, amicis honorem post mortem, aut omnino id noluerit, aut parum certe curauerit. Itaq; Virgilius, ut fuit et ipse cum Aeneas suo pietatis studiosissimus, inducat illum aegerrime ferentem amici naufragum, his uerbis,

O' nimium pelago, et caelo confise sereno,

Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Videlicet propter non solutos illi honores funeris ac sepulturae. Quod seruandum eo diligentius suadeo, quod non exiguum sit siue argumentum immortalitatis, siue commonefactio, cum ijs in sacrificijs requiem illis sempiternam et hymnis comprecemur, et obsecrationibus. Sed facessat nostra haec oratio, assurgamusq; doctissimis uiris ad nos uenientibus, Francisco Puccio, ac Romano Thamyre, deq; more porticum uisitantibus.

PONTANVS, PVECIVS, THAMYRAS.

PON.

Et porticus uos nostra exspectat, magna cum uoluptate, et ego ipse aduenientes, uos Casinate ex agro sospites atq; laetos amplector ex animo utrunq;. Quid tu tandem Pucci inde noui, immo ueteris ad nos affers? nam Thamyram satis scio, eo in agro parum omnino esse uersatum. Dic igitur siquid uetustum, porticiq; hac in ipsa dignum inde affers. P. V. C. Affero quod omnes quidem uno ore consentiunt, spectaculum quod hodie quoq; illic extat, per breue tamen, atq; concisum, Varronis esse monumentum, scriptum tamen nullum id indicat. Certi uero haberi illud tantum potest, quod Virgilius ait,
- Aruncos ita ferre senes. Sigde oes in hoc conueniunt, et aues, et coloni. Illud autem delectaturum te admodum confido, quod nuperrimum quidem est, oraculum tamen quasi quoddam futurum honestarum literarum studiosis. Scis enim et ego ipse satis scio, una te nobis cum nec aut lacrimas tenere potuisse, aut gemitum, nunciato obitu Ga.

brielis Altilij, Pollicastrēsis antistitis, hominis te cum à puero educati
 in literis, uersatūq; in disciplinis summo cum labore, & studio. Scis in
 quam non multis ante diebus eum obiisse, & clarum nostris in lite-
 ris, & Christianis disciplinis ex cultissime institutum. Referam itaq;
 de eo ipso, meaq; huic orationi, uel etiam iure iurando Thamy-
 ras hic astipulari potest, quod de illo monachus nobis Casinēsis retu-
 lit, singulari sanctimonia sacerdos, & uitae simplicitate inter mona-
 chos ipsos notus, ac uenerabilis. Is igitur, facta re diuina, cum hone-
 storem in secessum nobiscum deambulans, utrunq; nostrum perdu-
 xisset, ita quidem aggressus est. Ego uero o' filij, ni Dei flagellū time-
 rem, ab his abstererem dictis, parcereq; huic sermone. siquidem
 nūtius hęc magis quàm enarrator aliquis, uobis trado, supplicij qui-
 dem acerrimus silentio meo propositis ab eo ipso, qui hęc ut referam
 uobis, iniunxit. Dormienti mihi matutinum sub tempus antistes
 astitit, humana quidem maiestate augustior, lituū præferens, in meq;
 intuens inquit. Rerum atq; hominum pater Christus te ut adirem
 iussit, a somnoq; excitarem, expergiscere igitur, ac peracta prius re
 diuina, illos ad, uestrū utrunq; significans, & nominis simul & pa-
 triæ, unde oriundi estis, admonens. quō circa hęc illius ex ore uobis
 afferro. Si significare deum, sibi parum placere, abuti uos oratione, nu-
 gis tantum, fabellisq; in anibus decantandis, satis esse luisse uos in ado-
 lescentia, in ipsoq; ætatis flore, cæterum ut herbæ, ut arbusculæ è flo-
 ribus postmodum fruges proferunt, eadem uia, ac multo etiam ma-
 iori studio (quando ratione quoq; præditi estis) post lusus, iuuenilesq;
 delicias, fruges afferre uos oportere, easq; diuinis hominū ingenijs cœ-
 lestibusq; donis cōuenientes. Declarare itē, Musas quas uos appellatis,
 eas pietatem esse, ac religionem, Christum ipsum deniq;. hunc igitur
 colere uos iubere. in eius honorem Musas uestras, idest orationem tā-
 ta cum excellentia uobis concessam, conuertere. Quod ni fecissetis, li-
 tuum extulit, tanquam eo uos percussurus, atq; irato similis abiit.
 Ego somno solutus, maximoq; horrore exterritus, ad aram statim pro-
 fectus sum, ueniamq; à Deo precatus, ea quæ & uidi & audiui ius-
 sus ad uos defero. Hęc monachus. TH A. Quin & illud etiam
 addidit, uti eadem ipsa literatis omnibus dicta, ac mandata esse puta-
 remus, idq; etiam teneremus, quemadmodum nascentibus nobis re-
 ligio statim comes adderetur. sic præstandum esse, religio ut eadem
 comitaretur etiam morientibus. P O N. Equidem ego o' Thamy-
 ra cum rerum naturæ ordo mirificus sit, magisq; mirari illum pos-
 simus, quàm ingenio omnino assequi, arbitratus sum semper, ac præ-

comperto duxi, diuinam illam cumulatissimamq; bonitatem, quæ in
 Christo sese paterna cum caritate ostendit hominum generi, multis
 quidem ac diuersis modis sese aperire mortalibus, quodq; res hæc in-
 feriores, quæq; naturales dicuntur a phisicis, æthereis ab illis commo-
 tionibus temperentur, non exiguam quidem homini cum illis esse co-
 gnationem, quam per ipsam fabricator ille omnium, moderatorq;
 ac rector Deus multa bonis præsertim uiris, nec raro etiam peruer-
 sis, emendandorum ipsorum gratia, & significet & portendat, præ-
 cipue autem, humanis quiescentibus curis, atq; inter dormiendum.
 ut aliquando dii ipsi nobiscum perinde ac humano assumpto ore lo-
 qui uideantur, unde oracula sunt a prudentibus quibusdam dicta.
 Ne ue autem in enumeratione oraculorum ipsorum, antiquitatisq;
 testimonijs uos occupem referendis, de me ut loquar, ego ipse ita sepe
 dormiens commonefactus sum, ut quæ pericula nec ante timuissim,
 neq; prius agitassim animo, uigilans postea tutus, liberq; commonefa-
 ctione ex ea facile præterierim. Sunt qui ad naturam hæc omnia,
 atq; ad curas ipsas nostras diurnasq; ad actiones referant. Ego uero
 quæ ad diuinitatem pertinent, nesciam quomodo naturæ huic ele-
 mentari ascribam. Quid enim in se habet diuinum aut sanguis,
 aut pituita, aut utraq; bilis? aut quatuor hæc simul etiam suos p-
 meros, atq; ad amuissim concreta? quippe quæ ne coire, aut concre-
 re una quidem possint, præter quam ætere informant, æthereisq; agi-
 tationibus, quarum profecto cognatione, & quadam quasi contage
 Deus ipse utitur, in hominibus commonefaciendis. At dices unde nã
 species illa Polycaestrensis antistitis tam cito, ita repente informata exti-
 tit? eadem profecto & ratione, et uia, qua mens nostra, triangulum,
 pyramidem, syllogismum, suis e partibus informat, colligitq; perfe-
 ctum undiq; illum atq; absolutum, qua lignarius faber et arcem et
 scrinium mente ipsa concipit, qua etiam pictor, sculptor, con-
 stator imaginem. Quod igitur mens hominis in se ipsa præstat tam facile,
 non poterit ætherea illa præstare cognatio, ac uis, rebus nostris prospici-
 ente Deo; inq; quiescentis hominis mente informare imaginem hu-
 manæ similem? quæ futurorũ nos tandem admoneat? Quod si æthe-
 reis a magistratibus inferiores quidẽ res temperantur, nimirum illi
 ipsi magistratus sciunt, quæ insitutum ipsi agitent, perinde, ut arti-
 fices minime ipsi ignorant, quid animo conceptum habeant, quidq;
 etiam apparent. An non sæpenumero ratione hæc clades urbium,
 calamitatesq; populorũ sunt ante uisæ, ac longe etiam prius, quam
 euenerint, significatæ? At non omnibus hoc contingit hominibus. Neq;
 omnibus

omnibus etiam teris omnes contingat ferre siue arbores, siue herbas, aut fruges. periredeq; ut latet modus hic, neq; omnino compertum est, qua uia hoc ipsum contingat in tereno solo, sic neq; palam est nobis, quo nam modo, cognatione ex illa ætheria hæc ipsa usu ueniât dormientibus, ac nonnunquam etiam uigilantibus. eueniunt tamen. Itaq; dum ad naturam cuncta referimus, naturæ ipsius partitione parum recte mea quidem sententia utimur. cum alia quidem elementaris sit, eaq; sublunaris, uaria, inconstans, dubia, seruitio assuetata, atq; in interitum prona, alia ætherea, immortalis, atq; in imperio constituta, tamen & ipsa quoq; corporea, & si nullis casibus, nulliq; corruptioni obnoxia. Est item & alia omni profecto concretionem corporeaq; conditione libera, immortalisq;, ac Deo ipsi tantum uacans, quippe quæ diuina illius luce tantum fruitur, ministerijsq; ab illo distributis solummodo adest, atq; intentæ est. Nec nos pudet, qui quidem ignoremus qua uia trahatur a magnete ferrum, uelle naturis illis præscribere, ac præsertim incorporeis? At dicet quispiam, trahit ferrum magnes ab insita ui, quasi uiribus suis crearet, multo quidem præstantioribus nulliq; corruptioni addictis tum ætherea illa natura, tum etiam alia illa excellentior incorporea quidem imperioq; ornata, mundi q; totius gubernaculo præfecta ac ministerijs. Vsu uenit igitur in hac ipsa naturæ perscrutatione non paucis philosophatum e numero, quod uel etiam plurimis in agricultura exercitatis, dum agro tantum stercoreando intenti, nec seminis animaduertunt naturam, nec cœli ac regionis, quorum primæ fere partes habendæ sunt. Obsecro uos uiri optimi, mane oriente sole, nonne statim lux ipsa puncto temporis dispersa, cœlum hoc uniuersum irradiatione sua illuminat? Atqui lux a sole existit, sol uero ipse corporeus est, quod oculi ipsi sentiunt. potest igitur e sole profluens lux tenuitate sua, incomprehensibiliq; illa celeritate eodem si mul puncto, tantam aeris, maris, terræ uastitatem illustrare, nec tamen poterunt eodem ipso momento ministri illi diuinæ maiestatis uel supremo ex æthere ad nos euolare? incorporei ipsi, neq; ut solaris lux e corpore ei aculati? qd non miraris in candela a te ipso accensa, in Deo id miraberis? cœlestibusq; siue substantijs, siue ministris? At dicet quispiam, neq; Dei est laborare, neq; occupari in negotijs. O ruditatem insulsissimam hominis, qui Deum ut hominem metiatur, ut operarium aliquem, ut redemptorem opificem. Nihil agit prorsus Deus, nihil omnino laborat, cuncta tamen agit, moderaturq;, ac regit omnia, nullumq; inde laborem sentit, ac si non sit in assiduo cœlum motu, nul

Lam tamen inde defatigationem agnoscat, licet corporeum, licet im-
 mensum. Tu uero Dei super defatigatione tantopere quidem sollici-
 tus es? Igitur in natura omnia qui reponunt, eadem illam si, qua de-
 cet, ratione contemplantur, desinerent profecto tam esse, quam cer-
 te sunt pertinaces, utiq; uerius dicam, proterui. Ad haec quid ignorã-
 tius, ratione q; utenti indignius, quam inferiori huic naturae tantũ
 tribuere, ei q; ex toto incumbere, de superiore uero illa, nullo pror-
 sus modo cogitare, nec quam omnes quidem debemus, habere ratio-
 nem? ut per superbiam quidem ignorantiam q; dignitatem ei suam,
 suas q; & partes uelimus per improbitatem adimere? Nos igitur an-
 tistitis Altilij monitis, quod uos rogo hortor q;, obtemperantes, ita
 quidem uitae transigamus reliquum, ut quoniam in maturitatem se-
 ges nostra iam intendit, frugem eam studiorum nostrorum, oratio-
 nis q; ipsius, qua haecenus in flore quidem usi sumus, in usum, com-
 moda q; afferamus illorum maxime, quos ad haec ipsa studia scri-
 ptis nostris, multiplicibus q; laboribus, ac uigilijs iuitamus. ut nec eos
 paeniteat inutationis, nec nos uigiliarum pigeat, incoepti q; tantopere
 laboriosi. Quid enim laboriosius, quam in eloquendi materia uer-
 sari? quae tamen si communis atq; exposita est omnibus, in ea tamen na-
 tiones quidem plurimae mutae sunt, e ceteris autem siue populis si-
 ue gentibus pauci in ea admodum ita claruere, ut sapientiam qui-
 dem inscuerint cum dicendi arte, ac scientia. P V C. Nos quidem
 bone senex oratio haec tua, quam Oraculum ipsum, non minus in-
 cendere ad dicendi frugem, ad quam ipse hortaris, iure suo potest.
 quando iniquitate temporum factum est, plurimis, ut etiam seculis
 dicendi laus a disciplinarum cognitione seiuncta fuerit, cum antea
 quidem nemo doctus, quin idem quoq; esset eloquens. Sed eloquen-
 tiae studium post Romani imperij declinationem prorsus interijt,
 uix q; Grammaticae ipsius persistere uestigia, cum tamen disciplinae
 ipsae in honore essent habitae, id quod Physicorum Theologorum q;
 multitudo, quae post Boetium extitit, plane declarat, tum in Hispania,
 tum in Gallis, britanij q;, ipsa q; in Germania. Qua quidem de
 causa haud ita mirum uideri debet, eloquentiae si defuere studia.
 Tamen & spes est breui futurum, ut eloquentia cum doctrina tum
 naturali, tum diuina in gratiam redeat. Cum minime per te stete-
 rit Ioniane, quo minus moralis cognitio Latinis fuerit literis illu-
 strata, sideralium q; rerum notitia, quam pluribus etiam uolumi-
 nibus ita complexus es, ut siderum effectiones cum physicis etiam cau-
 sis coniunxeris. Nec defuere etiam aut defuere, qui e Graeco multa

in Latinum sermonem transtulerint, maxima etiam cum dignitate, atq; ornatu. Reliquum est igitur, exemplis ut ijs, atq; adhortationibus non minus quam oraculo ipsi Altiliano satisfacere studeamus. Tu uero quid ad hæc Thamyra? THA. Magna & me quoq; spes tenet breui fore quod dicas. cum Græcos uideam tum Aristotelis, tum Platonis libros uersari in philosophorum nostrorum manibus, antiquasq; illorum interpretationes aut passim abiici, aut parum omnino placere, utq; alios taceam, nonne Aegidius noster magna cum consecratione heremitarum suorum totus Græcis est literis deditus? Sunt ex alijs quoq; sacerdotum siue ordinibus, siue seclis non pauci, qui eadem & ipsi delectatione, studioq; teneantur. Sed nos o' Puci ita quidem confessionis huius memores esse oportet, ut quæ porticus ipsius lex est, eam cum primis sequamur. quippe cum differendi locus sius sit cuiq; relinquendus, tuq; ipse iam uideas, diu hæc a nobis differuntur, plures interim conuenisse, & ad dicendū, & ad quærendum, quod ex uultu quidem intellego intentissime paratos. Quamobrem ordienti iam Carboni, ut Musarum sacerdoti ore faueamus. Sic enim antiquis a sacerdotibus in sacrificijs, silentium olim imperabatur.

Hieronimus Carbo, Pucius, Thamyras.

HIER.

Principio sedes apibus, statioq; petenda,

Quo neq; sit uentis aditus.

Huiusmodi exorsus est principio Virgilius, cum de apium rebus naturaq; esset præceptorus. Mirum est autem unde cœperit, & qua sit a re auspiciatus. Videlicet & prudens Poeta, & cautus habebat ante oculos q̄ imbecilla esset apium natura, quodq; in condēda illarum urbe potissimum erat inspiciendum, locus ut is eligeretur, quī incolentium uitæ esset præcipue accommodatus. Idq; & prudenter, & apposite, & secundum naturam. Sed quid quod in primo libro qui est de segetibus, ab ipsa statim aratione cœpit? nec aut quæ esset natura soli, aut quæ regionum, ante considerandum admonuit? cū præsertim genere in hoc scripti, quod didascalicum Græco nomine literatores nostri uocant (Pertinet enim ad crudiendum siue audito rem siue discipulum) ab initijs quibusdam etiam remotioribus authoros quandoq; incipiant. Nonne Ouidius cum de mundi esset constitutione locuturus, a re etiam incomperta exorsus est?

Ante mare, & terras, & quod tegit omnia cælum.

- » VNUS erat toto naturæ vultus in orbe,
 » Quem dixere chaos...

Itaq; dum hæc considero, ignorantia me ipsum et aauso, et damno. Cum mihi ipsi hac in parte nullo modo satisfaciam, ac præsertim uideam Iouianum, qui conciliationi huic nostræ præsidet, locuturum de Citriorū natura, ut de arbore peregrina, ut de cultu eius à nemine tradito, coepisse à loco unde in Italiam aduecta fuerat, ac de arboris ipsius primordijs, quanquam fabulose, Poetico tamen more tradidisse, ne ante de cultu eius præciperet, quam quæ & qualis esset arbor, ostendisset. Quo'circa ad te quidem me conuertam, o' Thamyra, siquid à Iulio Pomponio, cuius auditor fuisti, & cultor, ad te item Francisse Puci, cuius erudimenta illa Grammatica fuerunt sub Politiano, quos & rogo, & obsecro, ne inuideatis nobis, siquid inquam ab excultis illis uiris habetis, quod ex eorū sententia affirmare possitis, in re mihi per q̄ difficili, uobis uero, ut arbitror, nec dubia, nec inuestigatione uestra indigna. THA. Mihi quidem, & si Pomponius & diligens fuit, & cultus in explanandis Poetis, per multa q; quod mercatores sunt soliti in explicandis mercibus, quasi peregre à se quidē aduecta ipse exponeret, non tamen in mentem uenit in interpretandis illū georgias, in eiusmodi quæstionem unq̄ incidisse. nesciam tamen an ne aliquid Pucius habeat hac in parte de Politiano quod referat. P V C. Neq; ego quidem memini quæpiam ab illo explicatum, itaq; tuam ipsi potius quæstionis huius Hieronymi solutionem expectamus. HIE. Atqui provincia hæc prorsus tua est Puci, his in rebus annos tam multos qui uersere, summa cum auctoritate & gratia. P V C. Quod & anni mihi tribuunt, & continuata his in studijs opera, id à me uel extorquere exhortatio Hieronymi potest tua. Quo'circa tua ista siue exhortatione, siue uoluntate commotus, dicam ipse quod sentio, ac pro mea quidem libertate, si tamen data prius atq; accepta fide Thamyras tantūdem & ipse post præstiterit, nam & ratio illa non dū à Grammaticis prodita est, cur maxime tum Lucretius, tum Virgilius et principia librorū, et exitus tanta cū incunditate, ac uenustate fuerit uterq; complexus. THA. Do fidem, nec me poenitebit promissi. P V C. Hac igitur conditione meam explicabo sententiam. Instituentis, & in præcepta redigentis materiam aliquam à se susceptam officium uideatur, primo loco considerare ipsam ante præceptorum traditionem, rei ne cuiuspiam sit auditor admonendus, quod Virgilius præstitit in rebus apium, cum primum, ac præcipuum in ea præceptione sit

locus ipse idoneus ac per appositus, praesentit & hoc de vitibus atq; arbutis locuturus.

Principio arboribus varia est natura ferendis.

Nec imitator eius Columella a magistro suo recessit, cum praecipiturus de colendis hortis praemisit,

Principio sedem numerofo praebet horto

Pinguis ager.

Atq; haec quidem ratio tanti uideri potest, ut ante arationem faciendam a Virgilio monefaciendus esset auditor, obseruanda naturae agrorum ac soli. Verum ut fuit scriptor ille et in praecipiendo solers, & in obseruandis rebus diligens cum uideret agrorum studium esse in Latia, totaq; Italia celebratissimum, neq; ab agricolis ipsis ignorari agrorum naturam, neq; etiam quae coeli uis esset ac regionis, praetermisit sponte id quidem, quod illis arbitraretur obseruatum, coepitq; non ab obseruatione terrae, id est ab agrorum natura sciscitanda, sed ab actione ipsa ac si ab eo non ageretur cum imprudente agricola, sed experiente, ac probato, cuius ipsius operam diligentem, ac minime ignauam exigeret, ut post cognitionem eam, quam de agrorum natura haberet agricola, mature facto opus esse sciret, essetq; cum primis temporis studiosus. quippe cum primo loci, dein temporis et cura habenda est et ratio. Itaq; et arationis ipsius initium uer constituit, nec tamen omittit in tradendis post praecipit, naturas quoq; terrarum ac qualitates ostendere, et qua etiam uia id esset assequendum, diligentissime aperit. Nec uero uos moueat, quod a medijs fere nonnunquam rebus Poetae ipsi ordiantur, cum id sequendum uideatur in alio dicendi genere, ut in enarrandis bellis, explicandisq; rebus gestis, minime tamen in genere didascalico, quod totum in tradendis uersetur praecipit, erudiendisq; auditoribus. Quid igitur mirum, exordium esse Virgilium ab actione, id est a diligentia, quam in agricola praecipuam exigit, quando in agro colendo, ut ipse ait, nihil unquam exhausti satis est. H I E. Dici uix potest quae me ratio ista delectet, quae etiam uideatur omni e parte commendanda. Tu uero quid ad haec Thamyra? T H A. Et mirifice probandam eam iudico, & ad praestandum promissum me me accingo. Poetae officium, ni fallor, tribus in his praecipue uertitur, ut doceat, ut delectet, ut moueat. quae tametsi diuersa uideri iure debent, ut quidem sunt, tamen et dum docet quippiam, & dum mouet, necesse est ut tunc etiam delectet. quoniam enim modo auditorem aut docebis ipse, aut mouebis, ubi oratione ueris inerudita, incomposita, male conglutinata, uerbis in concinnis, gestu aut ridiculo, aut horrido, uoce raucescente, & dissona?

ut opus omnino sit, scriptorē praeipue memorem uenustatis esse, atq; ornatus & gratiae. Virgilius igitur, ac Lucretius, quo auditorem ad se raperent, ab ipso statim initio usi sunt principis maxime iucundis, ac festiuis. ne ue satietas quae inter narrandum, docendūq; solet obrepere, in discessu auditorem comitaretur, exitus quoq; librorum maiore etiam festiuitate condiuere, lusibusq; referere iucundioribus. Videas itaq; eosdem & ludere, & lasciuire, totosq; in eo esse, ut lusibus in initio auditores trahant ad ea libenter audienda, quae ipsi sunt praecepturi. In exitu uero, & tanquam in peroratione id studere, ne discedentes satietate ulla teneantur, immo uero ut & hilaritatem secum in domum ferant, & animum illorum memorem, quae summa cum iucunditate uel audierint, uel fuerint etiā admirati. Quid enim magis admiramur, quam rem uel magnam uel exiguam cum uenustate lusam ac lepore & comitate? Videlicet redeuntibus nobis domū a conuiujs non et fistulae comitantur et tibiae, quo satietas nulla sentitur e coenis, nullaq; post coenas tristitia? Magno igitur cū artificio & Virgilius et Lucretius haec usurpauerunt, quorum exempla studiosissimus quisq; Poeticae praeponere sibi ante oculos debeat.

Marinus Tomacellus, Franciscus Aelius, Tristanus Caraciolus.

MA.

Ego uero Hieronymus Carbo facile passus sum, te praeter Altilianū oraculum aliquantum extra aciem progressum esse, propter aetate in qua ipse constitutus es, multo autē facilius patior, quod uetustissimi Poetae, quos sacerdotes uocauit antiquas, multa tradidere monumentis, quae Christianis sine rebus admodū et similia, qualia sunt, quae ab illis de secessu Elyseo, a nobis uero de Paradiso dicuntur. Quocirca Franciscus Aeli, uertor enī ad te, q̄ studiose in ijs adolescens, perq; et diu uersatus es, quale illud sit, quod ab illis de Elysijs proditū est locis, ita nobis aperias, ut cōparare rebus id nostris ualeamus. AEL. Faciā id libeter tuo praesertim rogatu, nec minus ut uia quoq; monstrē inueniēti, dum illa legunt, qua nā ea ratione, nostra ad haec conuertat. Duplicē esse prisca illi hominis uita arbitrati sunt, et quae duceretur cū corpore simul ab animo, et qua animus ipse sine corpore frueretur, nā nefaria haec de animi interitu opinio nō dū a sceleratis, atq; impijs q̄busdam uiris fuerat tāta cū improbitate suscitata, ut uita qdē genus alterum propter corpus tū sensibus indigere uellet, tū alijs corporis ipsius instrumentis, alterū uero cū animus se a corpore seiunxisset absolutū, liberum, omniq; corporea necessitate uacū. Quocirca q̄ diu animus ipse corpore cōclusus teneretur, tanq̄ illius arctaretur uinculis, ueluti

in carcere coniectum, minime uagantē aut liberū esse iudicabāt. post quā uero à corpore separatus esset, liberū tūc, ac sui prorsus iuris esse etiā. Hęc itaq; ipsa illa eius libertas, campi sunt Elysi. in quibus ipse post solutū carcerē, pro insita ui, naturāq; felix, ac sorte sua cōtentus diuersaretur, q̄ diu enim à corpore tanq̄ compeditus teneretur, nec iurisdictione tū sua libere uti eum posse, nec quæ secum attulisset bona, illis pro diuinitate ac iure suo frui. Itaq; uitam quæ ab ortu ducere tur ad obitum, seruilē esse, ac carcerariā, quæ uero post obitum, bonis q̄dē illā uirū beatā contingere, improbis uero miserā. Vt palām quidem facerent, eandē Deū sequi rationem in gignendis hominibus, quam prudens sequeretur paterfamilias in locandis operis ad agrū fodiendū. nā & instrumentum illis præbet ad fodiendum, & quid illos ipsos facere uelit operarios & uerbis declarat, & exēplis etiā commonescit. q̄bus nauatā post operam, mercedem cuiq; suā distribuit, commendatq; officium eorum q̄ probe, q̄ uero improbe rem ad ministrarint de mercede ipsa detrahit, afficitq; eos ignominia. Itaq; merces eorum ac præmiū qui animum pie recteq; coluissent. Elysius putabatur secessus, in quo is perpetua frueretur beatitudine. At qui corporeis addicti lenocinijs, degenerare à natura sua animū propter corporis contagionē passi essent, eos relegabant ad loca cœnosa, tetra, caligātia, delectatiōe oī uana, æthereisq; à regionibus remotissima.

¶ Quippe quæ etiā nouies Styx intersusa coeret. Habes Marine qd sacerdotes illi Musarū sentirent, et quas Elysiās esse amœnitates ducerent, cœlum uidelicet, ad quod patere reditum bonis arbitrarentur uiris post mortem, malos contra ab illo arceri putabant, cœlestiq; ab secessu eiectos, extoresq; in hac elementor fece sordescere, perpetuoq; in cruciatu agere, luereq; ante actæ uitæ meritis pœnas. Qua autē uia hæc ipsa Christianis accommodari rebus queant, Tristanus hic, cuius dicēdi fors à me secunda est, facile qdē ostendet, quiq; et qualis etiā Christianus sit Paradisus, Christiano etiā sermone edocebit.

TRI. Ad rē me nō iniucundā inuitas Aeli, difficilē tamē explicatu propter uerba, quæ diuinis rebus parū qdē proprie accommodentur. cū ea ipsa humanis q̄ diuinis explicādis aptiora sint. magisq; apposita. nec nos de Deo cū differimus, alijs quidē uerbis, q̄ cum de homine et loquimur, et disputamus. Cæterum conabor si non explanare, saltem innuere, qui nā hic sit hortus, quem Christianis suis Deus incolendū, atq; inhabitandū post mortem cōstituerit, nā Paradisus hoc ipsum sonat. Quó circa æquis animis, audite balbutiētē hoīem, magisq; pro dignitate explicantē rē ipsam, quæ mihi e' cōuētus huius lege, institu

tisq; demã datur. Principio q; rebus noia indiderũt, blã dioribus quã
 dã uocibus appellauere, ueluti de quo nũc agimus, Paradisum, ut blã
 dimento ab ipso appellationis homines ad eas res amandas magis, ma
 gisq; allicerentur. Nãq; ut nostri loca dixerunt amœna, quod ea sua
 pte natura sine aliquo humani cultus munere aut opera nos trabe
 rent ad se amanda, inuitarentq; amœnitatis tantum gratia, sic Græ
 ci scriptores, quod horti maxime deliciofi sint, atq; ad oblectandum
 idonei, cœlestem illam sedem *παράδεισον* nominarunt, in
 qua tanquam in hortulis, hortensibusq; in delitijs, sanctorum ac pro
 batorum uirorum animi conquiescerent, uel summo illo bono po
 titus fruerentur, & in ea quidem luce, quam irradiatione sua Deus
 ipse effundit, nequaquam uero ut sol, aut e stellis aliqua, sed ut qui
 & solus est, & pater omnium, & a quo lux quidem omnis eluce
 scit, non qua ratione aut sol ipse illustrat quã intuetur, aut sidera.
 quippe quorum illustratio oculis percipitur, indigeatq; elementari
 bus adminiculis, in hac præsertim mundi parte, quã terra dicitur,
 sed qua mentes beatissimorum fruuntur numinum Deo administrã
 tiũ, quãq; Deo ipsi sunt proxima, neq; ad eã pfrucndã, corporis sit
 opus articulis, sed naturali illa tantũ animi diuinitate, atq; opera, pa
 rũ tamen recte dixerim operã, quando nullus in ea re labor est, nul
 la agitatio, aliud tamen uerbum minime habeo, quod hoc ipso sit ac
 commodabilius. Animus igitur mensq; ipsa suapte quidem opera
 Deum agnoscit, suapte Deum natura introspicit, suapte penetratu
 diuinam se ad lucem, Dei ipsius munere insinuat, Deiq; aspectu frui
 tur. quã quidem ipsa fruitio Paradisus est. Hęc immortalitas, hęc
 beatitudo, humanorum hic officiorum, pũssimarumq; actionum fi
 nis. ultra quem nihil est, quod expetatur, nihil quod mens nostra
 extra eum inquirat, nihil in quo præter ipsum, aliud quippiam re
 positum intellegat, expetitione ac fruitione ipsa dignũ, cum in eo col
 locata et pfecta sint oia. Nãq; ut nihil est supra Deũ, supraq; eius ma
 iestatem, sic res est nulla, quã ante Dei fruitiõnem, supraq; eius no
 titiam alicuius habenda sit momenti. cum in eo ipso pfrucendo o
 mnia sint reposita, eãq; perquam pfecta & consumata. Hic est igitur
 Christianorum Paradisus. Elysijs delitijs similis, in quo tamẽ
 nec incoletium animi lacte uescuntur, ac melle, sed eo tantum li
 quore, qui nec aut capellarum manet ex uberibus, aut solarium e
 radiorum subleuatione, terenisq; ab exalationibus, nocturno sub
 tẽpore liquefcentibus, sed Dei tantum de luce fulgentissimoq; eius dif
 fundatur aspectu, mentes irrorans intuẽtiũ. de luce inquã manat, ac
 liquefcat illa, quã nec oculis perceptibilis est hominum, nec affatu

explicabilis, nec mentis ipsius, licet æthereæ immortalisq; diuinitate concipi omnino queat, nisi quod Deum qui uidet, omnia quidem uidet, quiq; eius aspectu fruitur, nihil est quod deesse illi uere possis dicere, nihil est quod ulterius aut expetendum ab eo ducas, aut desiderandum. Exigis fortasse Marine fruitionis huius locum. Quis quæso in tanta cœli vastitate, mole, infinitate locum ipsum præscribat certum, definitumq;? nam decretum esse ipsum quidem, ac sanctum, quis dubitet? qui ordinem Dei, rerumq; ab illo creatarum, omni e parte perfectissimum, maximeq; sibi constantem intueatur, ac consideret. Satis itaq; esse hominibus nobis debet, metiri illum animo, nec spatio finiendum ullo ducere, uerum ab diuina tantum luce, diuiniq; aspectus fruitione terminandum. Hæc ego uestro ex imperio Marine, atq; Aeli. Vrna ipsa de reliquis cōsulēda uobis est. Pontanus. Petrus Summontius.

P O N.

Lætatur in cœlo, ut arbitror, nunc Altilius, exultatq; inter beatissimos spiritus, cum intellegit in hoc confessu, & pie cum Christo agi, & suis piissimis monitis obtemperantes nos esse. Vnum credo illi dolet, si dolere eum fas est dicere, quod in tanto conuentu, Actij locus sit uacius, uoluntarium ob exilium dum Federicum Regem Neapolim relinquentem, proficiscentemq; ad Ludouicum in Galliam, accepta ab illo fide, beneuolentiæ tantum gratia sequitur, ac gratitudinis. Sed Altilius consolatione nulla quidē indiget cum Dijs agēs. Quod uero ad nos ipsos attinet, hominis maxime ingeniosi, & docti quis nostrum non angatur absentia? Verum Musis ipsum comitantibus, & illi nihil prorsus timendum est, & nobis ipsis desiderio absentis eius temperandum, in re præsertim uoluntaria, & homine generoso digna. Tu quid ad hæc Petre Summonti? P E. Me uero sollicitat eius imbecillitas, cum sæpicule quidem labore de stomacho. Sed ipsa forte peregrinatio, cœliq; uarietas, ac terarum, robur illi adiungit, quod fore quidem non despero. Quod uero ad animum eius ac consilium spectare potest, uehementer me hortantur uersiculi eius, quos discedens ipse in puppi constitutus, quasi Nereidibus audientibus, ac locorum nymphis, decantauit, quorum ipsorum recitationem non temere recreamentum arbitrer quasi quoddam quæstionum haud multo ante explicatarum, nec paruum quoq; momentum allaturā absentia eius desiderio moderādo. Sūt aut uersiculi huiusmodi.

- » Parthenope mihi culta uale, blandissima Siren,
- » Atq; horti ualeant, Hesperidesq; tuæ.
- » Mergillina uale nostri memor, & mea flentis

AEGIDIUS

- 10 Sertæ cape, heu domini munera auara tui.
 11 Maternæ saluete umbræ, saluete paternæ,
 12 Accipite & uestris thurea dona focis.
 13 Ne'ue nega optatos uirgo Sebethias amnes,
 14 Absentiq; tuas det mihi somnus aquas.
 15 Det fesso æstiuas umbras sopor, & leuis aura,
 16 Fluminaq; ipsa suo lene sonent strepitu.
 17 Exilium nan sponte sequor. fors ipsa fauebit.
 18 Fortibus hæc solita est sæpe & adesse uiris.
 19 Et mihi sunt comites Musæ, sunt numina uatum.
 20 Et mens læta suis gaudet ab auspicijs.
 21 Blanditurq; animi constans sententia, quamuis
 22 Exiliij meritum sit satis ipsa fides.

Hos ille abiens confirmato admodum animo, uultuq; quàm maxime hilari pronuntiabat, quem nos ut amicum, ut Regem sequentem suum & bonis prosequamur omnibus, & Deos illi propitiabiles, bene precemur. Cæterum ut a quo tua Iouiane cœpit, ad eundem quoq; Altitium mea conuertatur oratio, non' ne existimas cum bonis illi Genijs, qui pie, percolenterq; morientibus adesse solent, astitisse morienti nuper Elisio? quem tu ita quidem solatus es, sic hominem confirmasti, tale illi robur addidisti, ut astantibus honestissimis uiris, sacerdotibusq; maxime uenerabilibus, ipse sublata uoce diceret, Mori nec deprecor, quando tu me ad mortem tam confirmate adhortaris, id est ad perfruedam uitam, sempiternam illam quidem, ac bonis uiris, quiq; pie uixerint, cum dijs ipsis communem. Hæc ille moriens dicebat, uersabatq; in ore. Viue pius, moriere pius, nõ eo tamen sensu quo ab auctore suo uersus ille pronuntiatus est, sed quod qui bene uixisset, ac pie, & bene & pie eundem quoq; emori contingeret. Et Gallutius quidem Elisius sic e' uita discessit, ut amicus desiderabile reliquerit sui ipsius memoriam.

Pontanus. Chariteus.

PON.

Ego te Charitee, quod diutius missitantem intueor, quo nam missitatio ista euadat tua, uel auenter uidere expecto, ni res fortasse uxoria negotium tibi afferat, in re præsertim familiari, ac molestiarum plena. CHA. An fortasse arbiuraris Petronyllæ uxori inditum nomen à Petrone, ac ueruece sectario? (sic enim quidam e' priscis illis eum uocauerunt) quod uidelicet gregem mihi filiarum uxor comparauerit, quæ illam sequantur & ad rem diuinam, atq; in templa, et ad inuicendas per urbem puerperas, ad celebrandas item nuptias, ac festos,

deis. Sed desinat hac nunc in confessione, hisq; in questionibus uel
 le uideri facietus. Vos igitur qui hic adestis uiri optimi sic accipite,
 Hermetem illum, quem uetustas ob ingenij diuinitatem agnomina-
 uit Termaximum, his ipsis diebus, suis me armis, suis item telis in-
 struxisse, meq; illius iurasse in uerba, itaq; Platone relicto, ex hoc die
 militiam eius sequor. Quae autem Iouiane Mussitantem me de eius
 lectione animaduertisti, haec quidem sunt, si modo eius ipsius libri,
 qui nunc uersatur in manibus, Hermes ipse est author. In re quidem
 Christiana duo potissimum principia esse consideranda, & mundi ip-
 sius, rerumq; quae eo continentur, hominisq; praecipue creationem,
 quod primum quidem principium est, et generis ipsius humani, postq;
 in immensum creuit, labiq; in ruinam improbitate, ac libidine coe-
 pit sua, salutem, atq; ab interitu illo miserabili receptionem, quod se-
 cundum quidem principium iure appellandum censeo. Quodq; Her-
 mes ipse diuini saepe uerbi mentionem faciat, sic mecum ipse & rerum
 creationem perscrutor, ex animoq; & Deum ipsum contemtor, ut
 qui initio per sapientiam, quae sunt, cuncta quidem uerbo creasse illum
 contendam, post uero per Gabrielem, siue nostro Genium, siue Grae-
 co nomine Angelum salutem etiam uerbo peperisse mortaliu generi uni-
 uerso, facinus profecto utrumq; diuina illa caritate dignum, Deiq;
 ipsius beneficentia, et munere. Igitur creationem ipsam prouenisse cre-
 diderim ex uerbo Dei, dictante sapientia. quo statim momento enu-
 tiavit Deus ipse, dixitq; Fiat coelum, Fiat terra, Fiat lux, quaeq; cae-
 tera diuino ex ipso uerbo prouenerunt omnia. Cumq; praeter Deum
 ipsum antea, praeterq; sapientiam, quae cum Deo & erat ab initio, et
 fuit, et est semper, nihil existeret omnino aliud, praeterq; uerbum, qd ip-
 sum Deus qd erat, credideri similiter oia illa e nihilo, uerbo ipso
 Dei, dictoq; prouenisse. At dixerit quispiam, quo nam modo Deus
 e nihilo haec ipsa eduxerit? At quo nam hic ipse consilio aut fidu-
 tia haec dixerit? cum audeat Aristoteles profiteri causam illam tertiam
 generatiois esse carentiam, quam Latini qdam eius sectatores uocant fortasse
 minus proprie priuationem, quae qd ipsa nihil prorsus est, cum in et mate-
 ria, et forma res qd ipsae sint, priuatio uero re ipsa nihil omnino in se
 habeat, praeterq; qd cogitatione tantum concepta, post uoce enuntietur. Hu-
 manoru igitur ingenioru, qd non in omnium siue uanitas, siue insolentia,
 adda et ignorantia exigit ex postulatq; ad mundi procreationem con-
 uenire oportuisse materiam simul, ac formam, quarum altera rebus
 insit ipsis, illasq; informet, ex altera uero res constituantur, itemq; ca-
 rentiam, quae ante generationem quidem nihil est, formam autem insitam
 sic esse rei uolunt, ut omnino postq; qd generatum est, interijt, ne ipsa

quidē amplius appareat, materiā uero in aliud trāsferri, atq; aliud. Hæc parum p̄ homines ita se habere & uolunt & di gladian- tur, parumq; aut intellegunt, aut consyderant, in diuino illo edicto, Fiat, & materiā inesse & formā. quando id ipsum Dei uerbum, Dei uoluntas est, idem quoq; uerbum & iussus, & edictum est Dei. Quamobrem si Dei uoluntas uerbum est, & idem Deus est sapien- tia, idem quoq; omnipotentia, quid mirum oculatissime physice in uer- bo illo Dei inesse simul & materiā, & formā? ac materiā qui- dem, quoniam eandem hanc ipse posset subministrare, & simul cun- cta ex ea propter omnipotentiam ḡgnere, formā uero illam rerum constitutricem, quoniam sapientiæ ipsius munus hoc esset propriū. In- formare enim aut statuam, aut picturam, cuius nam est, nisi sapientis aut pictoris aut statuarij? Quod si statuarij, ac pictoris inest mente, qualis sit futura statuæ figura, ac picturæ, quam & hic & ille sibi effigandam proposuit, quid obsecro uim ac potestatem hanc eripere conaris Deo rerum omniū artificia? In sapiētia igitur Dei, atq; omni- potentia insunt hæc ipsa omnia & informandi, & materiandi, atq; e' nihilo etiam producendi, quæcunq; ipse & esse uoluisset, & decer- neret fore, & quandiu quidem illa ipsa & esse decerneret, & qua- lia. Itaq; ut fatum a' fando, id est a' dicendo deductum est, quia Deus ipse sic edixerit atq; effatus sit, cum rerum naturæ legem præscribe- ret, sic & uerbum, cum dixit ipse, iussuq; in rerum procreatione, Fiat coelum, fiantq; ut ab eodē ipso dictum est, cætera. Quamobrē hoc ipsum creationis principium, reipublicæ Christianæ primum qui- dem esse principium statuo. Venio nunc ad alterum. P O N. Tibi quidem Charitee uidendum est, qua nam uia progrediare, cum po- dager ipse sis, medicorumq; maxime indigeas opera, quorum officium est, ad materiā potissimum studia, curationesq; suas referre. CHA. Ista quidem perinde dicuntur a' te Pontane, ac si ignores, naturam ipsam ea ratione podagris consuluisse, quo dolorem minus sentiant, lingua ut uterentur loquacior. Quodq; tu ipse factus es iam surda ster, uoce etiam utar clarior, magisq; ac magis plena. Quamobrē, reliqua quæ sunt, quæso animaduertite. Cognouerat Deus ruere in præceptis quem creasset hominem tanta cum dignitate, atq; excellen- tia animantium cæterorum. admonitus itaq; a' sapientia, atq; a' ca- ritate, consulendum ei decreuit etiam per uerbum, per quod & illum genuerat. Itaq; Genius ille Deo acceptissimus cum ex ore di- xisset Dei, Hæc uirgo, Dominus est tecum. uerbum ipsum in utero receptum uirginis, humanitatem assumpsit, ut diuinum uerbum illud cum e' Deo

cum e' Deo esset, & homo idem fieret, & nihilominus Deus esset. Cumq; e' Deo natus esset Deus, idem tamen esset & pater, & filius, perinde, ut idem & Deus & homo. Cumq; ut Deus, & homo aliquã diu uersatus esset inter homines, mori deniq; pro salute hominis uoluit, atq; ut Deus et homo, liberare hominem a morte ppetua, maximeq; miserabili constituit. Itaq; ut uerbum ipsum principium fuit creationis & mundi, & hominis, sic & principium etiam eiusdem a mortis tenebris, ac miseris uindicandi. Nec mirum hoc ulli bene instituto, diuinẽq; caritatis obseruanti uideatur, si considerauerit, uerbis etiam hominum ipsorum alios iam iam in mortem prolabentis, in uitam e' morte restitutos, alios dum pati contumeliosa nequeunt uerba, mortem sibi ipsos consciuisse. Quod si nulla maior est hominis uis, ac facultas, quam quæ constat e' uerbis, mirum, si Deus uerbo suo mundum primo constituit, procreauitq; hominem, deinde uerbo etiã illum suo uindicauit ab interitu miserabili, restituitq; ad uitæ munera etiam cœlestis ac perbeatæ? Hæc mea erat Iouiane missitatio illa a te animaduersa, quàm uobis ueluti Hermetis studiosus ac nouus eius miles explicauit. Reliquum est, ut, quoniam muneri a me satisfactum est meo, Pardum iam audiatis.

Pardus, Chariteus.

P. A. R.

E quidem ego te uel inter loquendum rissem Charitee, nisi de religione, deq; republica Christiana sermo esset habitus. dum phisicos tam imprudenter, ne parum pudenter dicam, ipse in te prouocas. Concedatur tamen hoc poda græ, articulæribusq; doloribus, de quibus tam sæpe quidem iaces. Et quoniam a te deprivatione facta est mentio, dicam de ui uerbi, ne de rei significatione loquens, uidear aduersus religionem per diuerticula uelle irrumperere. Hoc ipsum autem uerbum in usum ita receptum est, ut alterum illud quod est carentia, a plerisq; aut ignoretur, aut parum bene intellegatur. Quo fit, ut cum a doctis etiam uiris receptum sit, probari a nobis quoq; ipsis debeat, quando nihil omnino afferat, quod aut interpretationi obsit, aut aduersetur discipline. Tamen sic habeto, hanc ipsam uocem deduci a priuatu, ipsoq; a uerbo priuo, a quo est priuatus, quæ uox si apte natura aduersatur publico, ut cum dicimus a gros alios esse publicos, alios priuatos, hoc est singularium ciuium, fitq; ex eo, ut uitam agere priuatam dicamus eum, qui publicas gerendis a magistratibus abstinet,

ciuilibusq; muneribus. Eadem quoq; uox idem alibi praefert, quod
 exutus, spoliatusq; ut cum dicimus priuatum aliquem bonis, ac fortu-
 nis suis, nec non etiam ut cum Lucretius ait, Priuata dolore omni-
 quod libera sit exemptaq; ac uacua dolore ab omni deorum natura.
 Priuum autem, a quo est uerbum priuo, significat quod est suum cui-
 usq; ac proprium, unde priuilegium, quod no sit publicum, sed suu,
 ac singulare cuiuspiam siue ciuis siue familiae, siue municipij. Sequitur
 autem haec ipsa priuatio uerbalium uim, ac naturam nominum.
 ut uectatio, legatio, uerberatio, largitio, congressio, sponso, cognitio,
 cohortatio, & id genus caetera. Quo circa uidetur a phisicis acce-
 pta in ea potissimum significatione, in qua est apud Lucretium, ac
 si uacuitas quaedam ipsa sit, ut cum dicimus materiam aliquam, ut ce-
 ram uacua forma, quod ei nulla prorsus insit effigies, ut massam
 cémentitiam, quae nec parietis nec structurae cuiuspiam figuratio-
 nem habeat ullam, uerum informis ipsa sit, omnisq; penitus informa-
 tionis ex pers, ac uacua. Itaq; tametsi pro eo in quod ipsi intendunt phy-
 sici, priuationem accipiunt, parum tamen dictio id ipsum implere ui-
 detur, nec palam quidem illud, nec plane praeferre. Cu uoces ipse
 uerbales ubiq; siue passiuuitem innuant tantum, siue actiuuitem,
 phisicis uero opus sit, uoce praefertim indicatiua naturae eius de qua
 est quaestio, cuiusmodi est carentia, quae indicet materiam ipsam qui-
 dem expositam esse, ac paratam ad induendam sese forma, qua ipsa
 penitus careat, non tanquam illa fuerit aliquando spoliata, uerum ut
 exors, atq; omnino uacua, quaeq; uesiri ea non dedignetur. De uer-
 bo autem careo Marcus Tullius recte quidem multa praecipit, ut cum
 ait, non posse eum qui ipse non sit, re ulla carere, nec recte dici qui sit
 mortuus, carere eum uita. Ad haec ne si dicamus uiuum quidem ho-
 minem cornibus carere, aut pennis, quia cum id non habeas, quod
 tibi nec usu, nec natura sit aptum, illo minime careas, etiam si sentias
 te non habere. Deniq; carere ait esse, egere eo quod habere uelis, inesse
 autem uelle in carendo, nisi cum dicatur, carere aliquis febre, aut cum
 aliquid non habeas, neq; id non habere te sentias, ad haec nec eo indi-
 geas, tamen dicimus illo te carere. Itaq; uerbo careo multis etiam mo-
 dis ut alijs etiam quibusdam uocibus scriptores abutuntur, multumq;
 in dicendo non solum tralatio ualet, uerum etiam abusus. Propriam
 itaq; appellationem esse arbitror carentiam, cum materia indigeat for-
 ma quam suapte natura cupiat sibi inesse. Quo circa Ciceronis quoq;
 auctoritatem si sequamur, propria rei de qua agitur appellatio, est ca-
 rentia. Quia usus tamen aliter obtinuerit, nullo modo uidetur repu-

gnandum, penes quem, ut Horatius præcipit, & arbitrium iusq; est loquendi, & norma. Hæc ego tecum habui Charitee, quo pacem tibi cum phisicis procurarem, quorum opera & stomachus, & pedes isti tui tam sæpe indigeant, ni ægre forte id tulit Franciscus qui hic adest Pudericus, qui & ipse non modo cum medicis uerum, cum ipsis etiam astrologis bellum gerat assiduam.

Franciscus Pudericus, Pardus.

P V.

Quidni mihi cum astrologis bellum sit Parde? cum Ionianum hunc uideam, qui tam multa scripsit de sideribus, sepe numero illis irasci, nec omnino satis bene de illorum dictis sentire atq; enunciatis, cum tamen disciplinæ sit eius ipse mirifice studiosus. quanquam, ut mihi semper uisus est, non ut Ioannes Picus in disciplinam ipsam armis equisq; quod dicitur, irrumpit, cum illam tueatur, ut cognitu maxime dignam, ac penè diuinam, sed astrologos quosdam, ut parum cautos, minimeq; prudentes insectatur, ac ridet. P A R. Non temere hoc quæ Puderice. Quid enim magis siue absurdum, siue temerarium, quam quod coniecturis præcipue constet, id necessarium esse uelle. Cui enim coeli syderumq; agitationes inferiora hæc quod liquido apparet, citatu moderentur suo, nequaquam tamen quæ ab illis innuuntur, iisdem numeris, eadem quoq; quæ portenduntur uia ubiq; eueniunt, quod res ipsæ inferiores, superioribus illis causis, aut non omni e parte assentiantur, aut etiam omnino repugnent. P V. Sunt igitur causæ illæ agentes ac primæ, hæc uero patientes ac secundæ. P A R. Nimirum sunt. Nam nec calor ipse solis ubiq; est æqualis, nec terrarum situs idem, ac par omnium. Quodq; ad hominum res spectat, uoluntates ipsæ nostræ, dū imperare uelimus sensibus, liberæ quidem sunt, syderalibusq; agitationibus aliquāto ualidiores. Quod quo nā modo fiat, id si aperuerim, non indignū conuentu isto uideatur. Quatuor hæc corpora, quæq; alio nomine sunt elemēta, materiāq; generationi suggerūt, uel ipsa eadē potius sunt materia, quatuor quidē humores subministrāt, è quibus hæc cōstant omnia. Hi pro motu quidē solis, lunæq; atq; utriusq; habitu, ne de alijs nunc loquamur stellis, in assiduo ubiq; sunt aut incremēto, aut imminutione. Quæ e re generatio cretur, atq; corruptio, exindeq; in eodē nunq̄ persistunt statu. quādo et solis, et lunæ mutationes ipsi quoq; imitentur, ac luna ipsa continenter penè fluctuet, sol uero erraticus cum stellis nunc sit ipse propior, nunc

contra remotior ab regionibus, quas incolimus, quibus e rebus & in
 crementa sequuntur humorum, qualitatumq; et item immutationes.
 Has ad res permultum etiam regionum conferunt tum situs tum habi-
 tus, cum Apulia, Libya, Aegyptus aptior sit calori, Siccitatiq; augen-
 dæ, quàm aut Germania aut Gallia, hæc uero quàm illæ frigori, atq;
 humectationi. Ad hæc terrarum aliæ non multam quidem hominum
 exigant aut operam, aut industriam in re frumentaria procuranda.
 Aliæ contra suapte natura parum sint feraces. Quid quod habitus
 ipse locorum alibi obtusiora gignit ingenia, alibi magis acuta, ea-
 demq; uersutiora. Quo fit ut tam multæ quoq; rerum earundem sine
 uarietates. Quod in saporibus potissimum, ac succis ostenditur, itemq;
 in animalibus siue ferris siue altilibus, ac tum in celeritate eorū, tum
 etiam in statura & robore. Vt humores hi ipsi non solum agitatio-
 nes sequantur stellarum ac cæli, uerum etiam agrorum naturas, ac
 regionum tum situm, tum habitum. Quod cum ita sit, ne stellarum
 quidem effectiones ubiq; aut eadem, aut pares esse possunt. Quæ qui
 astrologus probe cōsiderauerit, uix ille lōgus aberrauerit à progno-
 sticorum cœlestium significationibus uere pronuntiandis, quousq; ta-
 men coniectura se se ipsa tuto conferre poterit. Hæc igitur ipsa cum tan-
 toperè inter se dissentiant, ac tam sint, quàm profecto sunt cognitu dif-
 ficilia, nata est hinc observatio, cuius proprium est intueri quæ ap-
 pareant signa, eaq; animaduersa multumq; retenta in mente qd tan-
 dem afferant, expectare. indeq; à re ipsa prognostica dicta sunt,
 non tamen ut semper quæ promittere uideantur, præstent, sed quod
 plerunq; tantum. Cum & medici, & nautæ, ipsi quoq; agricolæ, in
 curationibus & gritudinibusq; item in pluuijs aut serenitatibus, fru-
 gumq; prouentu, aut huberiore aut modico, non raro se à signis obser-
 uationeq; deceptos querantur. Minus ut mirū uideri debeat, astrologi
 quoq; si fallantur, cum ipsæ aliquādo causæ inuicē se oppugnent, actio-
 nesq; ac passionēs inter se se (ut dictum est) non uno modo dissentiant.
 Tertio ante anno ager Campanus laborauit plus solito aestiuis plu-
 uijs, eodē tamen tempore in agro Brutio ac Cotronicensi de nimia sicc-
 itate atq; aestu uinæ exaruerè. Hinc igitur mathematicorum uanæ
 prædictiones, quod ad ea quæ portendi uidentur à stellis, nō omnes
 conueniant simul causæ, permultaq; eos lateant, quemadmodum &
 medicos. Et hi quidem frustra haberi solent, non solum propter natu-
 ram morbi humorumq; parum cognitam, uerum etiam ægotan-
 tum et regionis, aerisq; ipsius, ob alias causas atq; alias, ac tum uen-
 torū, tum exhalationum, Illi uero propter incognitas stellarum ipsa-
 rum insturas,

rum misturas, aut quod in id tempus incidant significationes aliqua-
rum siue copulationum, siue eclipsium, aut cometarum, multis ante
annis eas portendentium, quæ parum quidem obseruatæ fuerint. In-
terdum quod regio ipsa perniciosæ a uentis aut uexetur, aut a salu-
bribus defendatur, plusq; uenti ad prohibendū ualeant, quàm ad no-
cendum hostilis stellarum irradiatio. An nō Hetruriæ maritima ple-
raq; pestilens est ora, propter paludes, halitusq; malignos ab ijs affla-
tos, aurāsque illos agitantes? cum collinæ eius regiones sint quàm salu-
berrimæ, Itaq; & in locis illis palustribus salutiferæ stellarum con-
figurationes parum prodesse per æstatem poterunt, & collinæ salu-
britati non adeo malignæ nocent, ac pestilentes. Patrij quoque mo-
res, consuetudinesque municipales, atque artes, institutaque tum publica, tum
domestica multum in utranque partem conferunt syderalibus configu-
rationibus. Quid quod rerum certæ cognitio, eaque quæ scientia dici-
tur, generalibus uersatur in perscrutationibus? quis igitur humorum,
e quibus constamus singulares assequi possit siue commotiones siue tem-
peraturas? quis rursus syderū particularis uires, quæ tum abstrusissi-
mæ sunt, tum penè etiam infinitæ? quis item aduersantium inter se
causarum digladiationes particulatim cognitas & obseruatas ha-
beat, & quantum, & quousque? Itaque illi ipsi, qui ad particularis dila-
buntur prædictiones, ab ipso etiam Ptolemæo habentur derisui.
Cū necesse sit eorum coniecturas, obseruationesque hac in parte uacil-
lare, ipsosque non solum deerrare e uia, uerum turpissime dilabi, deque
uestigio ruere. Vides igitur Puderice, tam multi unde mathematicorū
proficiantur errores, coniecturæque tam fallaces, ut iure quidem ira-
sci illis & possis, & debeas in pestilentijs prædicendis, itemque in steri-
litate, tempestatibus, abluuionibus, atque euentis alijs.

Veniā nunc ad hominum uoluntates, quibus si sese ipsæ sensibus
dominandas permisserint, nihil est fluxius, imbellius, addam etiam
infractius, domabiliusque. Contra nihil quod sit illis generosius, ro-
bustus, imperiosiusque; ubi sensus ipsos, eorumque illectamenta nihili
fecerimus, miserimusque sub iugum. Vēdidit M. Cato confectum iā se-
nio equum, qui cum ipse siue Consul siue Prætor militauerat, Mar-
cus, inquit, Cato optimus sui temporis orator, Senator, imperator, sic
enim est habitus. Cur uendidit? quia uoluit, quia plus apud eum at-
tenuatissima illa ualuit parsimonie cura, quàm ratio & Senatore,
& oratore, et imperatore tam ualde etiam spectato digna. Quodque
usurpare esset solitus bonum patremfamilias uendacem esse oportere
magis, quàm emacem, uoluit etiam in re sua præceptum id pertina-

cissime tenere. At coactus est ad hoc ipsum ab natalitia coeli, stellarumq; configuratione. O' coelum auarissimum, o' stellae tam attenuate, ac sordenter paratae, quae in hoc tam intentae essent, tanto peiusq; perniciter. Potuit procul dubio coeli stellarumq; configuratio Catonem facere ad parsimoniam propensioem, propter humorum e quibus constaret compactionem, non tamen ut cum summa & Senatorum, & cuium Romanorum siue accusatione, siue irrisione, militarem uel consularem potius equum uilissimo etiam pretio captus uenderet, ac si equus ille nascente Catone, sollicitus stellas sua etiam de uenditione fecerit. Ptolemæus Aegypti Rex sororem suam duxit uxorem, impulsus uidelicet expugnatusq; natalis coeli, ac stellarum themate. O' profanum coelum cum themate etiam tam impuro & conquinato, in quo tam immanis reposita esset libido. quis uel summe etiam improbus, ac perniciter asseuerare hoc audeat? Etenim configurationes illae intemperantiam tantum portendunt humorum, ac concretionis corporeae, atq; in re quidem Venerea, detur etiam et in sororia coniunctione. An non felicissimus ipse Rex, ac potentissimus poterat, quod quidem noluit, sororem suam alij locare in matrimonio, ipse aliam sibi ducere? At medici uel modicis adhibitis medicamentis humorem qui nimius sit, temperant, coguntq; sub regulam, qui minimus, atq; attenuatus, eum & exsiccant, & attollunt. Tu uero Rex eximie minime potuisti nefariam istam libidinem continere, quod uidelicet noluisti. Patrauit igitur scelus hoc, quia uoluit, nam si uoluisset, qua diximus uia euitare illud omnino poterat. Quod ut patrauerit, credibile est, multas uariasq; in ea re cogitationes consumpsisse, sed passus est tandem a libidine sese uincere. At apud Persas eiusmodi matrimonia erant & usitata, & concessa, secutusq; est finitimae gentis exempla. Nam qua promptitudine secutus ipse Persas est, cur non Macedones secutus est suos, laudatissimosq; Macedonum Reges? nequaquam autem secutus est, quia noluit, quia imperari maluit sibi a libidine, quam ipse libidini imperare. I' nunc & coelum incusa & stellas, & nefarias stellarum configurationes. Tempestate hac nostra qui apud Reges, regulosq; magistri sive re epistolarum, usq; hodie dicuntur, Secretarij, summum in modum locupletati sunt omnes, praeter Iouianum hunc, qui hic adest, quam ad rem ab amicis, familiaribusq; assidue cohortatus cum esset, nunquam a proposito dimoueri potuit, illud in ore semper habens, Egere nolo, opulentus esse recusato. qua ratione non modo cupiditati imperauit, pecuniarumq; appetitioni, uerum ipsis etiam Re-

gibus in re publica moderanda. quam animi firmitatem his ipsis etiam diebus ostendit. Cum enim capto Regno Neapolitano, Ludouici Galliarum Regis praefectus, magistratum ei offerret, quo e' reditu eius senectutem opulentiozem duceret. At inquit, non opulentiozem eam feceris, uerum occupatiozem, quando dijs innatibus nullius honestae rei indigeo. Voluntas certe haec fuit ratione temperata, eaq; cupiditatum uictrix, ac sensuum titillantium. Nero Augustus singulari fuit crudelitate nobilitatus, quis sane tamen mentis inficietur, in procreando Nerone seminis, humorumq; temperaturam, e qua fatus ipse, & concretus est, apprime malignam fuisse? stellarasq; ipsas eam ad rem adiumentum plurimum contulisse? ut suapte natura Nero procliuis esset, atq; incitus ad saeuitiam. Fuere igitur rei huius cause tum materia ipsa, e qua Nero constituit, quod male esset fermentata, tum stellarum malus habitus, peruersaq; configuratio, quae aut humorem secuta est, malignum illum quidem, atq; peruersum affectum, aut eum malignitate, ac deprauatione affectat sua. Esto, deur hoc quidem. At inuenire noua suppliciorum genera, inusitataq; excogitare tormenta, & cum artifice conuenire, qua uia nauicula maternum ad naufragium opportune strueretur, Neronis hoc fuit, sanguinariæq; eius uoluntatis, non stellarum, ac caeli. Fuit autem Neronis, quia uoluit. uoluit autem, quod ab ambitione rapiebatur, qua expugnatus conculcauit ipse rationem. Sed desinam pluribus iam exemplis uti, maximorum etiam uirorum, quorum uoluntates uictae cupiditatibus, aut sensuum captae illecebris iere praecipites. Quo circa his hunc in modum explicatis, queramus eadem haec aliquanto etiam exploratius.

Prinapio laus omnis, uituperatioq; uoluntarijs uersatur in actionibus, existitq; ab illis. Cum enim natura duce moueamur ad ea cupienda, quae boni alicuius speciem praesferant, eaq; a sensibus represententur, de quorum titillatione animus sese excaat, non prius tamen ad ea peragenda, quibus affecturum sese illa confidat, animus ipse expurgatur, quam uoluntas quoque suscitetur, quae initio quidem ut libera, ac sui iuris latius enagatur. post uero adhibita secum in consilio ratione, ac frenum sibi ipsa impones, eo accepto, sese ipsam moderatur, redigitq; intra praescriptum, mox deliberando eligit quae pro facultate ac uiribus suis eligenda uideantur, quin ratione duce illa ipsa perscrutatur diligentius, perpenditq; maiore cum pesitatione quae a sensibus sunt oblata, an talia sint, quale eorum species sese offert, sint nec ne ipsa utilia et iucunda, an rursus inutilia et

molesta. Post uero his perpensis, & cognitis, euagationeque illa tam libera sub frenum coerata, iter statim ingreditur, quo quae eligenda esse duxit, peruenire ad ea possit. Iuris itaque, atque arbitrii eius fuit, nec ne uellet siue eligere ac proficere, seu nihil omnino curare. Est igitur suapte natura, statimque ex quo suscitata est libera. quae rationem si sequatur, libertatem ubique suam et tuebitur et retinebit, sin relicta ratione a sensibus delinita illis obsequatur, nimirum amissa libertate, captiua ducetur, et quae imperare ipsa sibi uoluit, imperio seruiet alieno. Est igitur sui iuris, ac libera, quoties sese a sensuum, malarumque cupiditatum uis ac captiuitate tuebitur, Tunc uero facile tuebitur cum excitata inter eam, sensusque ipsos controuersa, bona ne sint an mala, quae a sensibus offeruntur, rationem sequetur, illamque sibi in auxilium uocabit, cuius etiam consilio utetur, ac ductu. An non tibi uoluntas ipsa uideatur libera, quae cum sensibus in certamen descendat, quaeque uictrix omnino euasura sit, praeterquam si illorum insidiosis blanditijs capi se patiat. Denique quae ad actiones tunc accingimur, cum uoluntas ipsa et uoluerit, et elegerit, et decreuerit suscipiendum aliquod siue inceptum siue negotium, merito actiones ipsae ad uoluntatem referuntur, quae si cum ratione progredietur, nimirum ipsae laudabuntur, contra uituperabuntur, ubi et in eligendo, et in progrediendo de rationis decernens uia, sensusque delitijs emollita cupiditatem sequetur ducem, illiusque inhaerebit uestigijs, parueritque imperio. Non solum autem res ipsae, actionesque uoluntatem liberam esse testantur, uerum etiam nomen ipsum deliberandi, quod uidelicet liberum eius sit in decernendo iudicium, uelit ne suscipere, et proficere, an contra desistere, ac sensuum ipsorum monita labi sinere. Legum quoque constitutores, ac moderatores populorum id ipsum testantur, cum impunita dimittant crimina, quae furentes admittunt, atque insania peracti, quod uoluntaria ea minime sint, nec furentes ipsi liberi aut sint, aut haberi debeant. Postremo autem considerandum uidetur, cum sensus corporei ipsi sint, singuli que corporeis utantur instrumentis, ut auribus ad audiendum, ut oculis ad uidendum, uariis item ad inodorandum, palato, linguaque ad degustandum, ac siue manibus, siue alia parte corporis ad tangendum, uoluntatem tamen ipsam nulla parte corporis uti, nullaque re corporea, cum aut deliberat, aut eligit, decernitque. quippe cum uis ea potestatisque tantum sit animi, atque ex omnibus animalibus, hominis unius. Quo fit, ut caeterorum quidem sit siue impetus siue instinctus tantummodo, hominis uero uoluntas propria, ac peculiaris. Igitur si stel

larum effectiones uersantur inferioribus in corporibus, rebusq; illis tantum, quæ ex elementis constant, ipsaq; elementa tamquam quasi quidam sit, in quo stellæ uires exercent suas, quanam uia uoluntates hominum subiectæ illarum sint agitationibus? quarum iurisditio tantum sit in elementis, rebusq; elementaribus, animus uero & in corpore ipse sit, et ab omni prorsus elementari qualitate, ac conditione uacuus, cuius uoluntas ipsa, uis potissima quidem sit, quæ actiones ad quas homo natus est, uel commendatione honestet, uel opprobrio damnet, ac contèptu. Iure igitur Puderice mathematicis illis succenses, q; tã sunt futuras ad prædicendas res prouident, hominumq; mores ac fortunas ab ortu statim ipso pronuntiandas, ac si nulla in eis sit libertas, nulla deliberandi aut eligendi siue ratio siue authoritas, quæ quædã tanta est, ut homo sui iuris sit in ijs administrandis omnibus, in quibus animus imperare habeat, nec corporis ei sit opus ministerio, ac præsidijs. Possunt cœlestes tamen configurationes impedimento illis tunc esse, ac se se animo ipsi opponere, cum corporeis, atq; externis indigeat auxilijs, ac fauoribus. Vbi uero actiones solius tantum fuerint animi, frustra tunc de stellarum actionibus disputatur, ac uiribus, cum, ut dixi, animus ipse liber sit, ac suo iure arbitrari eligat, decernatq;. Hæc habui tecum, tuamq; in defensionem quæ Franciscæ dicerem, longius fortasse q; portio dicendi ferret mea, breuius certe, quàm res ipsa exigat. Quamobrem finem his faciam, si prius tamen hoc subdiderim, hominum illorum numerum oppido quàm exiguum esse, animum qui uolunt, animiq; arbitrari utantur, atq; imperio. Cum multitudo fere uniuersa corpori sit omnino dedita corporeisq; illecebris, ut fortasse mathematicis ipsis permittendum sit, laxissimis etiã habentis currere ad apotelesmata pronuntianda.

Pontanus. Suardinus. Poetus.

P O N.

Venit mihi in mentem Suardine, tuq; Fundane Poete, ut quando à uobis cœpit, uobiscum quoq; confessio hæc desinat, plurima secum dâna afferre et ingeniorum, tēpora ipsa, temporūq; iniqtates, non pauca rursus honestamenta commendationesq; & artium et facultatum, eorūdem quoq; felicitatem. Audiuisti ipsi quàm apposite Pardus, quàm pro rei natura, & ornate differuerit & copiose. Ita q; quanquam senem me, annisq; grauatam spes tamen cœpit fore, ut ante, quàm à uobis emi grem, Latinam uideam philosophiam & cultu maiore uer

X ij

borum & elegantia res suas explicantem, utq; relicta litigatrice hac
 disputandi ratione, quietiorem ipsa formam accipiat & dicendi, &
 sermocinandi, ac uerbis item suis utendi, proprijs maximeq; Romanis.
 Cumq; plura sint quae me ad hanc ipsam inuitent spem, cum primis
 profecto Aegidius mihi hoc promittit Eremita. quem superioribus die
 bus in hortis coenobij Baptistae Ioannis cum deambularem, quod
 est Neapoli ad Carbonariam, adessentq; mecum una quem hic adese
 se cernitis Hieronymus Carbo, itemq; Chariteus, ita quidem locutum,
 & ipse memini, & hi ipsi testificari hoc idem possunt, ut aegerime
 ferret, uitium hoc inter philosophantes inoleuisse nostrorum tempo
 rum, coepisseq; illud iam nostris a maioribus, nemo ut nunc audeat
 Latino more, ac peruetusto illo quidem maximeq; probabili, de natu
 rae rebus, deq; uirtutibus differere, fluxisse autem inde uitium ipsum,
 quod superiorum temporum philosophi secuti eorum qui Aristoteli
 eos libros satis quidem ignoranter transtulere, & uerba & modos,
 ac dicendi figuras, multa quae Latine, ac proprie dici possunt, aut ne
 glexerunt accommodatis explicare uerbis, aut scire quo nam pacto re
 cte diceretur id minime curauere. Coepit igitur sic uir & doctus, &
 eloquens. Est Graece ἔξις a uerbo suo ἔχω, Latine autem ab Ha
 beo Habitus, qui & agendo quidem, & diu constanterq; assuescendo
 comparatur. Nam & diutius exercendis ijs, quae liberalis sint uiri,
 cum laude qui consuescit, habitum sibi agendi liberaliter uindicat, qui
 uero administrandis fortibus, agendi quidem fortiter, & prior ille ha
 bitus liberalitas, posterior uero hic fortitudo dicta est recte quidem, ac
 proprie. Namq; militaris ut habitus militem designat, pontificem pon
 tificius, rusticum a agricolam, pastorem, calonem, fossorem, nauticus
 item nauitiam, sic quam quisq; ingenio dignam homine actionem
 exercuit, exercetq; habitus hic ipse agendo comparatus illam ipsam in
 dicat siue artem siue facultatem. Et hic quidem ab habedo dictus est.
 Caeterum uis illa, & huic, & illi, alijq; , atq; alij a natura insita,
 quaeq; etiam nonnunquam ab institutione magis, magisq; aut auge
 tur, aut excitatur, perquam huic quam illi rei actioniq; exercendae quis
 piam magis aptus est, atq; idoneus, Graece est διάθεσις ab alia quide
 uoce q̄ quae est ἔχω, quo factum est, ut Graeci in Latinum qui transu
 lere, dixerint Dispositionem, non solum inepte, uerum etiam ignoran
 ter, ac parum proprie. Nam Latine dispositio ordinem quidem innuit,
 rerumq; ipsarum, ac progressionis seriem, minime uero naturalem il
 lam siue uim, aptitudinemq; , siue innatam propensionem. Cum enim
 ponere, & uitem et arbusculam prisci illi dicerent, uim compositae di

Æthonis fecit, disponere & uites dixere & arbores, per ordinem uel
delicet eas serere, ac per agrum distributum infodere, quod Virgi-
lius innuit dicens.

¶ Donec ordine uites,

Hoc est dispone, hinc etiam dicti dispositi in quincuncem ordines, de-
ducta; translatione à re rustica, duces & ipsi copiarum dicuntur di-
sponere acies, hoc est exercitum in ordinem cogere, & suo queng; mi-
litem loco constituere ad conferendas manus. Inde etiam patres fami-
liarum disponere rem familiarem, hoc est in ordinem illam, ac sub
regulam redigere. Oratores quoq; & ipsi disponere traduntur quæ
dicenda sunt, id est quo quidq; loco, quoq; ordine differendum sit in
causa. unde Rhetoricæ pars illa maxime prudens, artificiosaq; Di-
spositio est uocata. Itaq; parum proprie *διὰ τοῦ* ab his dicta est di-
spositio. Sed noluerunt qui primi hoc dixere, laborare in perquirē-
do proprio, & suo nomine, contenti quadam quasi dictionis assimi-
li constitutione ac structura, cum tamen parum ipsi periti Romanæ
essent elocutionis, ac si non & recte, & Romane, & significanter à
uerbo Habeo, à quo est Habitus, deduci posset, deducta; inuenire-
tur dictio huius ipsius quæ quærimus indicatrix, quæ quæ est Habi-
tas. qua in deductione à uerbo suo faciēda, et copiosiores, et rei ipsius
significantiore sumus quàm Græci. Nam si Habitus est qui post uindi-
catur, nimirum Habilitas hæc ipsa recte quidem, ac significanter dicitur
uis illa præcedens, qua & duamur, & fouemur, & adiutamur ad
Habitus comparandum. Siquidem ut Habitus præsert rei compa-
ratae adaptionem, sic Habilitas uim illam, aptitudinemq; indicat &
idoneitatem, si Latine diceretur, siue à natura insitam, siue ab institu-
tione productam, confirmatamq;. quasi Virgilius hoc ipsum nobis nõ
& ostenderit, & expresserit, cum dixit.

¶ Atq; habilis membris uenit uigor. —

Nam & uigorem appellauit uim illam à natura ingenitam, est eni
à uigendo uigor, ut apud Sallustum,

¶ Aetas uiget, animus ualet.

Et habilem id est aptum atq; idoneum dixit. Itaq; quid hoc ipso uo-
cabulo appositius significantiusq; ad explicandam *τὴν διὰ τοῦ* inue-
niri potest? sed noluerunt desidiosi uiri ne dicam loquendi ignari in
hoc laborare, quando satis habuere, posse sese excusare, quod multa
essent Græce, quæ Latine dici parum possent commode, ac si hoc ipsum
non multo melius à nobis, quàm à Græcis & dicatur, & deducatur. Vnde
delicet non & Aristoteles ab eodem uerbo à quo est *ἔξις*, id est habi-

tus, deduxit nouum uerbum ἰντελέχεια: non etiam e nostris eruditi quidam scriptores ab Habeo declinarunt Habentiam? ut ἰντελέχεια perfecta sit corporis habentia, noua quidē uox, ex habeo tamen uerbo ab illis declinata, quo rem ipsam proprie magis, significantiūq; exprimerent. Quid? quod hęc ipsa διαθεσις pro rerum diuersitate latine alijs, atq; alijs explicari uerbis & potest, & consueuit, ut cum dicamus, quempiam siue affectum, siue propensum esse ad mercaturam magis quā ad literas. uis enim illa, aptitudoq; naturalis, tum Affectio, tum Propensio & proprie, & significanter dicitur minime uero dispositio, & homo ille eam ad rem propensus, affectusq; non autem dispositus. Nam procliuis facultatem magis praesertit uoluntatis, quā naturae uim, atq; aptitudinem, quae tamen a propensione ipsa, affectioneq; exprimitur. Dicunt etiam totum eadem cum absurditate, male dispositum statuē faciendae, cum & latine, & recte dici debeat, male aptum, male appositum, male etiam accommodatum. nam male affectum non ita libenter dixerim, quando in lapidem uix cadat affectio, praeterquam si abutimur uocabulo, quando aerem etiā male affectum legimus. Quo fit ut διαθεσις ipsa hac in parte tum Aptitudo latine dicatur, tum Appositio, maximeq; significanter omnium, accommodatio, quod apte quidem per idoneeq; materia ipsa accommodari ad eam rem possit, quam artifex ipse faciendam suscepit, non tamen ut non hęc ipsa recte etiam dicatur Habilitas. Quin & διαθεσις hęc nonnunquam nostris a maioribus uocata est Natura, ut cum legitur agri huius natura, siue ligni, lapidis ue, aut materiae cuiuspiam, quin ingenium quoq; & terrae & soli, & regionis, rerum rusticarum scriptores protulerunt. Sed redeamus ad uerbum habeo. an non ab eo derivata est etiā Habitudo? quae fortasse ad corpus referri, quā ad animum magis debeat, ut quae est pueri huius, puellae ue habitudo? Sed non ero in hac quaestione, de hac ipsa differentia nimis sollicitus.

Quid quod tum noua tū inrudita etiā appellatiōe quae Graece κρῆσις est, transtulere Complexionem. Nam quid obsecro cum Complexione κρῆσις habet? Complector nanq; quid Latine significet, manifestum est, ut complector amicum, hospitem, familiarem, & complector negotia publica, & Liuius scriptis suis res Romanas complexus est. dicendi quoq; siue color, siue figura quaedam est Complexio. Quo nam autem modo hęc ipsa uox idem Latine sonabit, qd Graece κρῆσις? ut enim Complexio tum coitionem quandam corporeae, siue compactionis siue humorum e quibus corpus consistit, siue coactio

simul massæ concretionem planè indicet, quod quidem non indicat, quo nam inquam modo indicabit temperationem? cum *ὑπόστασις* græcè hoc ipsum significet. Esto tamen, ut complexio collectionem illorū, copulationemq; atq; connexionem massæ totius indicet, complectaturq; eorundem comprehensionem, temperaturam uero nullo modo aut indicat, aut complectitur. quàm græcè *ὑπόστασις* præcipue, ac significanter indicet ac præferat. Itaq; uox ipsa Cōplexio, præterquam quod noue dicta est, non implet græcæ uocis significationē. Quòcirca & propria, & latina, eademq; maxime significans dictio est *Temperatura*, nī magis forte tibi placuerit *Temperatio*. nam ut *mistio* & *mistura*, sic *temperatio* in usu est doctorum hominum, ac *temperatura*, sic *status corporis*, ac *statura*, quanquam *status* ad plura pertinet, quàm *statura*. *Temperatura* igitur, massæ totius coitio nem præferat, atq; compactionem, ipsiusq; compactionis *misturam* ac *temperamentum*, ut *scriptura*, *sculptura*, *textura*, *iunctura*, *picture* ra, itemq; *statura*, ac per multa eiusmodi alia. Perinde nanq; ut *scriptura* *picture*raq; designant, quid & quale sit, itemq; quantum, ad ipsum quod scriptum, ac pictum est. quid item & quale, & quantum, quod sculptum, textum, ac iunctum est, *sculptura*, *textura*, *iunctura*raq; utq; *statura*, qui *status* sit, & qualis, quantumq; ipsius corporis. Sic *Temperatura*, quæ & qualis, quanta quoq; coitio ipsa, massaq; sit corporea, humorumq; ipsorum corpus constituentium concretio, ac *mistura*. Nec minus tamen proprie, ac significanter rē ipsam designaret, quam proxime dixi, *Mistura*, sed Græcæ uox *Temperatio* magis indicat. Denuum si rem ipsam attenderimus, et significantius diceretur, & proprie magis, siue corporis Cōpactio, Conglutinatioq; siue *Mistura*, ac *Constitutio* (nanq; ut est rei publicæ constitutio e legibus, moribus, statutis, decretisq; sic corporis, ex humoribus, eorūq; *misturis*, ac *conuenientia*) quàm hæc ipsa dicitur inter omnes tam diuulgata *Complexio*. quæ prima quidem facie amatorias præferat delicias, uoluptariosq; complexus. Itaq; rem ipsam non ut non planè intellectam *Eremita* querebatur, sed non suo quidem nomine explicatam, Latinaq; appellatione & propria. Cum tamen affirmare non dubitaret, nī Græcā reddere dictionem malle, dicā eam apposite magis, proq; rei ipsius natura *Fermentationem*, idq; uerbū significandam ad rem maxime esse accommodatum.

I dem quanquam pudenter ac parce, mirabatur tamen hos eosdem philosophantes parū animaduertisse quas ipsi uocarent *Circumstantias* (nam liberales considerare debent, & quantum ipsi dent, & cui, qd

AEGIDIUS

item et quale, ac permulta quidem in dando alia easdē omnes uno uerbo priscos auctores consueuisse complecti. quod quidem uerbum esset Delectus. Itaq; M. Cicero cum præcipit delectum rerum esse habendum, quid nam aliud præcipit? quàm ut ratio habeatur, rerum, temporum, personarū, locorum, quæq; alia agentem ipsum comitantur, quem prudentem esse oporteat cum sit hæc ipsa consideratio prudentiæ propria. Hæc nobiscum deambulans, quanquam uerecunde & probe, querebatur tamen Aegidius, quod negligentia recentium philosophorum effectum sit, ut & Romana lingua quæ abunde locuples esset, in summa sæpe copia, laborare uideretur inopia, & Græca uerba à parum cultis scriptoribus inculcata, propriam uim, ac significantiam, nec Latine redderent, nec significanter. minime ut sit mirum tempestate nostra, eloquentiæ studiosos, aut nullam aut perexiguam impendisse philosophiæ operam, ipsos uero philosophos eloquentiæ penitus esse ignaros, atq; uti nam non & hostes. Sed nos Aegidium absentem quidem, ac pie rem Christianam & fortiter gerentem, & bene, & religiose ualere iubeamus, consuetudinis eius, ac sanctitatis memores. S V. Eadem et nos quoq; cepit spes, ipsaq; ita quidem certam sese nobis offert, ut Latinam philosophiam iam iam cultu elegantiore, cothurnisq; nitidioribus incedentem uidere uideamur. Quam ad rem confessiones istæ tuæ non parum etiam conferent. Nam Aegidium ad hoc ipsum natum intellegimus, & Augustini exemplo sic inuitari, uel rapi eum potius, ut nihil magis aut aueat, aut curet, quàm ut heremitarum ordinem in ueteris eloquentiæ possessionem pristinam iam restituat. P O N. De Aegidio quidem nemo est qui dubitet. Cæterum confessiones hæc ipsæ fortasse habituræ sunt momenti aliquid, Pardo præcipue operam suam non abnuente, cum fama quoq; certa sit, adolescentem quosdam optimis ingenijs præditos ad hanc ipsam militiam sese instruere. P O E. Utinamq; Iouiane, itineris e' Roma suscepti nec nos poenitet, et porticum hanc, quàm diu Neapoli erimus, quotidianasq; istas confessiones assidui frequentabimus.

FINIS.

